

MUSEUMSbulletinen

NORSK FOLKEMUSEUM NORSK FOLKEMUSEUMS VENNER

NR. 75 1/2014

Etteværelsets kontroll
Etteværelsets kontroll er en viktig del av museets arbeid. Det handler om å sikre at utstillingene er korrekte og at informasjonen er oppdatert. Dette inkluderer å sjekke utstillinger, kataloger og nettsider. Det er også viktig å holde seg oppdatert på nye forskningsfunn og historiske oppdagelser. Museet har ansvar for å presentere historien på en engasjerende og lærerik måte.

Absolutt kontroll
Absolutt kontroll er en strengere form for kontroll. Det innebærer at alle detaljer i utstillingene er nøye gjennomgått og godkjent. Dette sikrer at informasjonen er helt korrekt og at utstillingene er av høy kvalitet. Absolutt kontroll er spesielt viktig for utstillinger som handler om sensitive eller kontroversielle temaer.

Utgiver: Norsk Folkemuseums Venner
Norsk Folkemuseum
Postboks 720 Skøyen
0214 Oslo

Tlf. 22 12 37 00
post@norskfolkemuseum.no
www.norskfolkemuseum.no

Besøk: Museumsveien 10, Bygdøy

Redaktør: Astrid Santa

Layout: Astrid Santa

Museumsfotograf: Haakon Harriss

Korrektur: Tone Odden

Trykk: Aktiv Trykk AS

Opplag: 3000

(c) Norsk Folkemuseums Venner
Norsk Folkemuseum, Oslo 2013

ISSN 1502-3672

Foto omslag foran:
Åpningspartiet til jubileumsutstillingen
1814 - Spillet om Danmark & Norge.
Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum.

Foto omslag bak:
Fra jubileumsutstillingen 1814 - Spillet om Danmark
og Norge. Tre av spillets aktører møter publikum
øye til øye. Fra venstre: kong Frederik VI,
tsar Alexander I og keiser Napoleon.
Foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum.

- 3 **Norsk Folkemuseum i jubileumsåret**
AV ASTRID SANTA
- 4 **Åpning av jubileumsutstillingen**
AV ASTRID SANTA
- 6 **1814 - Spillet om Danmark og Norge**
AV MONICA MØRCH
- 11 **Utstillingskatalogen**
AV JAN ROMSAAS
- 12 **En historie i miniatyr**
AV MARIE FONGAARD SEIM
- 16 **Lysekroner fra Nøstetangen glassverk**
AV MARIT BERG
- 18 **Karl Johans himmelseng**
AV ERIKA RAVNE SCOTT
- 19 **Silke Saugene**
AV MARIT BERG
- 20 **Prakt og prydd i kongens tjeneste**
AV OLE JOHNSTAD MOEN
- 22 **Mye å glede seg til i jubileumsåret**
AV TANJA BRODSHAUG HALVORSEN
- 23 **Demokratisenter for unge i Wergelands hus**
AV TORLEIF R. HAMRE
- 24 **Bogstad i 1814**
AV ANNE SOMMERIN SIMONNÆS
- 30 **Tidsrom. Impulser fra den store verden 1600-1900**
AV ERIKA RAVNE SCOTT OG KARI TELSTE
- 32 **I forvandlingens tegn. Bybygg 1914-2014**
AV INGER JENSEN OG KJERSTI SUNDT SISSENER
- 34 **Museets vårprogram**
AV ANNA LENA FLATLAND
- 35 **To nye bøker: By og bygd 70 år. Portretter 1814 - 2014**
AV KARI TELSTE OG JANIKJE SVERDRUP UGELSTAD
- 36 **Carsten Hopstock til minne**
AV INGER JENSEN OG TORGEIR KJOS
- 38 **Norsk Folkemuseums Venners medlemssider**
- 46 **Norsk Farmasihistorisk Museums medlemssider**

Norsk Folkemuseum i jubileumsåret

Norsk Folkemuseums største og viktigste bidrag i anledning grunnlovsjubileet er en utstilling som setter hendelsene på Eidsvoll i 1814 inn i en europeisk historisk sammenheng.

Det store spillet som foregikk mellom stormaktene i Europa på denne tiden — dramaet som utspilte seg bak kulissene og ute på slagmarkene — fikk store konsekvenser for Norge. Dette ble opptakten til Norges nye situasjon og veien mot egen grunnlov og nasjonal selvstendighet.

Utstillingen forteller denne komplekse og innholdsrike historien på en tilgjengelig og spennende måte, rikt illustrert av storslagne malerier og spesielle gjenstander som gjør historien ekstra levende og nær.

Jubileumsutstillingen står ut juli i år. Skreddersydde og engasjerende omvisninger for voksne og barn i tillegg til spesielle familiearrangementer og undervisningsopplegg for skolebarn står på programmet.

Velkommen!

hilsen Astrid Santa, redaktør

Åpning av jubileumsutstillingen

"1814 – Spillet om Danmark og Norge"

av Astrid Santa

Den 14. januar i år — nøyaktig 200 år etter Kjølfreden — åpnet H.M. Dronningen den historiske jubileumsutstillingen «1814 – Spillet om Danmark og Norge.»

Dette var datoen da kong Frederik VI ble tvunget til å gi fra seg Norge til kongen av Sverige, som var det første trekk i det storpolitiske spillet om Norge i 1814. Museet hadde spesielt valgt denne dagen for åpningen av jubileumsutstillingen.

Det ble en uvanlig og opplevelsesrik historietime, der ansatte ved Norsk Folkemuseum sammen med direktør Mette Skougaard fra Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg slott ga H.M. Dronningen og inviterte gjester en innholdsrik og engasjerende omvisning.

Utstillingen byr på et visuelt skattkammer og en unik gjenstandskavalkade. Muligheten til å se de historiske maleriene, eiendeler til personer vi bare kjenner fra historiebøkene, gjenstander fra steder og rom der betydelige historiske begivenheter har funnet sted, tar oss med inn i denne spesielle tiden i utviklingen av vår nasjon og knytter oss nærmere til det som skjedde for 200 år siden.

Flere av de innlånte gjenstandene, som salvingsdrakten til Christian VII, Jens Bull Kiellands uniform og en rekke storslåtte malerier vises for første gang i Norge. I alt 65 gjenstander er innlånt fra Frederiksborg Slot i Danmark.

HISTORIKER, PROSJEKTLEDER OG FAGANSVARLIG FOR UTSTILLINGEN, MONICA MØRCH, GA SAMMEN MED ANDRE EN ENGASJERENDE OMVISNING TIL H.M. DRONNINGEN OG INVITERTE GJESTER PÅ ÅPNINGSDAGEN.

Alle foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum.

DE MANGE INNLÅNTE GJENSTANDENE HAR KREVET GODT SAMARBEID. HER FRAKTES HISTORISKE MALERIER INN I UTSTILLINGSBYGNINGEN.

DE INNLÅNTE MALERIENE I UTSTILLINGEN UTGJØR EN FANTASTISK HISTORISK BILDEBOK. UTSTILLINGEN GIR EN SJELDEN MULIGHET TIL Å SE MANGE AV DEM.

1814 – Spillet om Danmark og Norge

av Monica Mørch

Norsk Folkemuseums jubileumsutstilling er et samarbeidsprosjekt med Det Nationalhistoriske Museum Frederiksborg Slot. Det innledende samarbeidet mellom de to museene startet allerede i januar 2012.

En av intensjonene bak utstillingen og samarbeidet med Frederiksborg, var å lage en utstilling som presenterte begivenhetene i 1814 i en europeisk kontekst ved å fokusere på bakgrunnen for hendelsene på Eidsvoll. En annen målsetning var å gi et bilde av forholdene under unionen med Danmark, da Norge var en integrert del av helstaten. Enkelte personer som gjorde karriere i begge riker presenteres med portrett i utstillingen. Det dramatiske året 1814 da Norge ble skilt fra Danmark får også oppmerksomhet i utstillingen. Et år hvor spillet om Norges skjebne stadig tok nye retninger og nye aktører dukket opp. I november ble Norge forent med Sverige i en løs personalunion med felles kongemakt. Det nye dynastiet ledet av Karl Johan presenteres gjennom en rik gjenstandskavalkade. I epilogen fokuserer vi på båndet til Danmark, før utstillingen avsluttes med unionsoppløsningen i 1905 og Norges valg av danske prins Carl til norsk konge.

Med god hjelp av Frederiksborg Slot og andre generøse långivere fra museer, institusjoner og privatpersoner i Norge og Danmark har vi kunnet lage denne utstillingen. Vi kan derfor vise frem flotte gjenstander som vi håper vil opplyse, begeistre og vekke undring hos vårt publikum – i alle aldre. De vil vandre

DE NORSK BØNDENE SOM KONGENS LYDIGE UNDERSOTTER UNDER ENEVELDET. PORSELENSFIGURENE ER LAGET ETTER FORLEGG FRA SANDSTENSFIGURENE I NORDMANDSDALEN VED FREDENSBORG SLOTT.

KONG CHRISTIAN VII AV DANMARK-NORGE BLE SALVET I 1767. KONGEN I ALL SIN MAKT PRAKT ER DET FØRSTE SOM MØTER PUBLIKUM.

gjennom utstillingens ulike temaer og ta innover seg begivenheter som forandret både Europa og nordmennenes situasjon tidlig på 1800-tallet.

ENEVELDETS MAKT

Utstillingen starter med å presentere «imperiet» som Norge var en del av, med den enevelde kongen av Guds nåde som legitimerte sin makt gjennom praktutførelse og seremonier. København var eneveldets maktsentrum med alle institusjoner knyttet til kongen. Nordmenn var integrert i helstatens virksomhet som for eksempel embetsmenn, soldater og matroser. Eneveldets mindre heldige sider, som sensur og brutale straffer vies også plass.

NAPOLEONSKRIGENE

Maktspillet i Europa i kjølvannet av den franske revolusjonen og de mange koalisjonene mot Napoleons makt på kontinentet, er utstillingens hovedtema. Her presenteres aktørene i maktspillet under napoleonskrigene gjennom byster, historiemalerier, kart og portretter. Vi har laget en tidslinje for å presentere utvalgte aktører og dramatiske begivenheter. Situasjonen i Europa vies stor oppmerksomhet med hovedvekt på hvordan alliansepolitikken og napoleonskrigene påvirket forholdene i Norden. Som Napoleons allierte havnet Frederik VI av Danmark-Norge på

VENSTRE: TRE AV AKTØRENE I SPILET OM DANMARK OG NORGE MØTER PUBLIKUM ØYE TIL ØYE I USTILLINGEN. FRA VENSTRE SER VI KONG FREDERIK VI, TSAR ALEXANDER I OG KEISER NAPOLEON. GIPSBYSTEME ER LAGET AV DEN KJENTE DANSKE BILLEDHUGGEREN BERTEL THORVALDSEN.

UNDER: I AVSNITTET OM NAPOLEONSKRIGENE PRESENTERER VI SLAGET PÅ REDEN I 1801. SPESIELT KØBENHAVNS BOMBARDEMENT OG FLÅTERANET I 1807, SOM BRAKTE DANMARK-NORGE INN I NAPOLEONSKRIGEN PÅ FRANKRIKES SIDE, VIES STOR OPPMERKSOMHET.

DANMARK-NORGE BLE UNDER ENEVELDET STYRT SOM EN ØKONOMISK ENHET, MED MONOPOL OG PRIVILEGIER.

I UTSTILLINGEN PRESENTERES STATTHOLDER PRINS CHRISTIAN FREDERIK MED ET EGET MONTER SOM BL.A. VISER HANS INTERESSER FOR ANTIKKEN.

DET LILLE MEN MEKTIGE STORBORGERSKAPET I NORGE TJENTE SEG RIKE I OPPGANGSTIDENE FØR DANMARK-NORGE HAVNET I NAPOLEONSKRIGENE. PEDER ANKERS BOGSTAD REPRESENTERER DENNE KLASSENS LIVSSTIL.

den tapende parts side da Napoleon ble beseiret. I de påfølgende fredsforhandlingene i Kiel tvinges Frederik VI til å avstå Norge til kongen av Sverige i januar 1814.

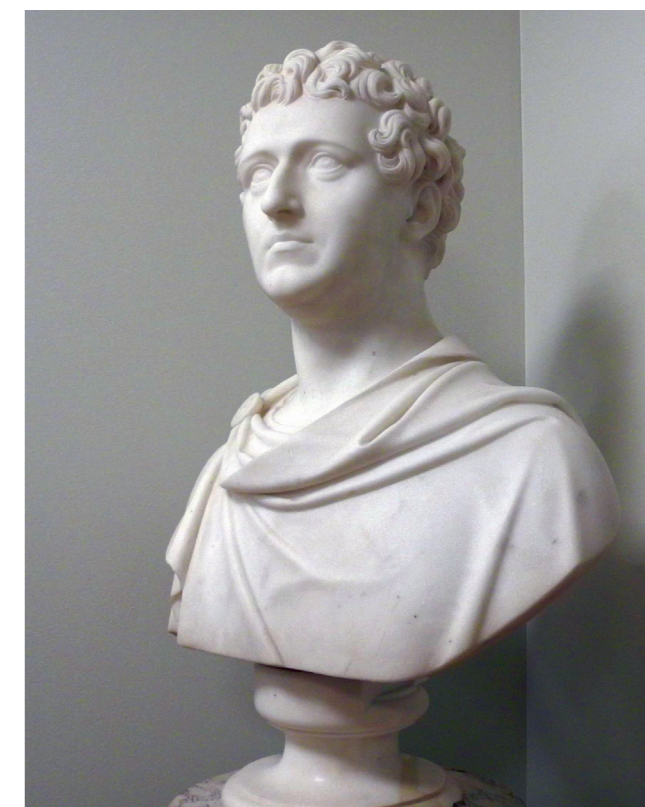
GYLDNE TIDER

I utstillingens tredje tema tar vi noen skritt tilbake i tid. Norges rolle i den dansk-norske staten presenteres gjennom ulike næringsveier, handel og skipsfart. Her løftes den gyldne perioden forut for napoleonskrigene frem, hvor det norske handelsborgerskapet tjente seg rike under nøytralitetspolitikken som Danmark-Norge førte. Utvalgte personer fra denne eliten og deres gjenstander og hjem vises i denne delen av utstillingen. Her vises også produkter Norge bidro med i den felles økonomien i helstaten, jernovner og illustrasjoner av de i samtiden skremmende fossene, som fagfolkene temmet og utnyttet i oppgangssagene. I denne delen av utstillingen er hoveddelen av gjenstandsmassen fra Norsk Folkemuseums egne samlinger. Publikum presenteres for et rikt utvalg av gjenstander som kan fascinere og vekke undring hos alle, uavhengig av kunnskaper og interesse for temaet på forhånd.

CHRISTIAN FREDERIK OG DET NORSKE OPPRØRET I 1814

Tronfølger og stattholder Christian Frederik løftes frem som en sentral, men omstridt aktør. Vi har lånt en rekke gjenstander for å presentere bredden i prinsens interesser for blant annet for antikken. Christian Frederik startet en aksjon våren 1814 for å forhindre unionen med Sverige og beholde kongemakten i Norge. I rollen som regent aksepterte han å innkalle en riksforsamling som utformet Europas mest liberale grunnlov.

Riksforsamlingen valgte Christian Frederik til konge. Med Grunnloven i hånd og nyvalgt konge hadde nordmennene gjort opprør mot stormaktenes politikk. Spillet om Norge gikk sommeren 1814 inn i sin mest dramatiske fase. Sverige aksepterte ikke den norske aksjonen og gikk til krig. Under de påfølgende forhandlingene i Moss ble det besluttet å innkalle til et Storting for å sette betingelsene for en union med Sverige. Stortinget forhandlet frem en revidert Grunnlov med de svenske utsendingene. Christian Frederik abdiserte 10. oktober. Den 4. november ble den nye Grunnloven vedtatt og Sveriges Karl XIII valgt til norsk konge.

STATTHOLDER PRINS CHRISTIAN FREDERIK KOM TIL NORGE I MAI 1813. OVER: BYSTE LAGET AV BERTEL THORVALDSEN I 1821. TILHØRER STATSMINISTERENS KONTOR. FOTO: LONE ØRSKOV, NF. VENSTRE: MALERI AV J.L.LUND. TILHØRER EIDSVOLL 1814.

UTSTILLINGEN INNEHOLDER EN RIK GJENSTANDSKAVALKADE, - HISTORISKE GJENSTANDER VI ELLERS SJELDEN FÅR MULIGHET TIL Å SE PÅ NÆRT HOLD.

BERNADOTTENE

Fra 4. november 1814 var Norge forent med Sverige under en konge, i en løs personalunion. I utstillingen presenteres det nye dynastiet ved Karl Johan og hans etterslekt. Her har vi løftet frem en rekke gjenstander fra Bernadottesamlingen som er deponert på Norsk Folkemuseum. Det er en samling med gjenstander knyttet til familiemedlemmene av det svensk-norske kongehuset. Fra Karl Johan som dynastietablerer, via sønnen Oscar I, til sønnesønnene Karl XV og Oscar II.

EPILOGEN

Avslutningsvis fokuserer vi i epilogen på båndet til Danmark etter 1814. De mange familiene med bånd på kryss og tvers over Skagerak måtte velge fedreland etter 1814. Danske familier i Norge, og norske familier i Danmark sto i en helt ny situasjon. Unge norske offiserer som Olaf Rye, Hans Helgesen og Frederik Schleppegrell slo seg ned i Danmark. Da Frederik VI døde i 1839 ble Christian Frederik kong Christian VIII. Han døde i 1848 som Danmarks siste enevoldskonge, noe som er et stort paradoks med tanke på at han var nordmennesenes første konstitusjonelle monark de korte sommermånedene i 1814. Danmark sin grunnlov. Utfordringer knyttet til språk og nasjonal identitet i fyrstedømmene Slesvig og Holstein, førte landet ut i krig med Preussen i 1848. Krigen varte i tre år. Sverige og Norge holdt seg utenfor konflikten, men frivillige soldater deltok. Utstillingen avsluttes med unionsoppløsningen i 1905 og Norges valg av danske prins Carl til norsk konge, og hans kroning i 1906 som Haakon VII.

MARKERINGEN AV GRUNNLOVSJUBILEET I 2014

Utstillingen er Norsk Folkemuseums hovedsatsning i grunnlovsjubileet. Gjennom mange gjenstander, historiemalerier, drakter, dokumenter og kunst kan publikum nærmest vandre inn i en rikt illustrert historiebok. En vakker historietime venter på våre besøkende, med en gjenstandskavalkade som kan bergta og vekke undring. Vi definerer utstillingens målgruppe bredt, da vi har forsøkt å lage en familieutstilling, som favner både barn og voksne. Gjenstandene illustrerer tekstene, men står også som objekter i seg selv. Vi håper utstillingen vil henrette publikum til tiden for rundt 200 år siden og de dramatiske begivenhetene Europas folk opplevde.

Utstillingsgruppa ved Norsk Folkemuseum har i hovedsak bestått av Monica Mørch, Lone Ørskov, Jan Romsaas, Erika Ravne Scott, Marit Berg, Stine Hoel og Marie Fongaard Seim, og utstillingsenheten ved Cecilie Thue, Mette Opsal og Espen Revold.

Monica Mørch er historiker og konservator på Norsk Folkemuseum. Hun er prosjektleder og fagansvarlig for jubileumsutstillingen.

Alle foto: Haakon Harriss, Norsk Folkemuseum

Utstillingskatalogen

av Jan Romsaas

Katalogen til «1814 – spillet om Danmark og Norge» er, liksom utstillingen, et samarbeid mellom Det Nationalhistoriske Museum Frederiksborg Slot og Norsk Folkemuseum. Forfatterne som er danske og norske fagfolk har skrevet på sine respektive språk og den katalogen som foreligger i Norge er nøyaktig den samme som den som vil foreligge i Danmark når utstillingen åpner der den 18. september 2014.

Katalogen innledes med et forord av de to museenes direktører, Mette Skougaard og Olav Aaraas, og er videre inndelt i to seksjoner. Den første seksjonen gir et kort overblikk over de to landenes historie fra vikingtiden og opp til det 20. århundre. Den andre seksjonen er bokens hoveddel og beskriver de syv temaene som utstillingen er bygget opp rundt. Hvert tema innledes med en kort artikkel og illustreres med fem til seks gjenstander i bilde og tekst skrevet av de to museenes eller spesielt innbudte fagfolk.

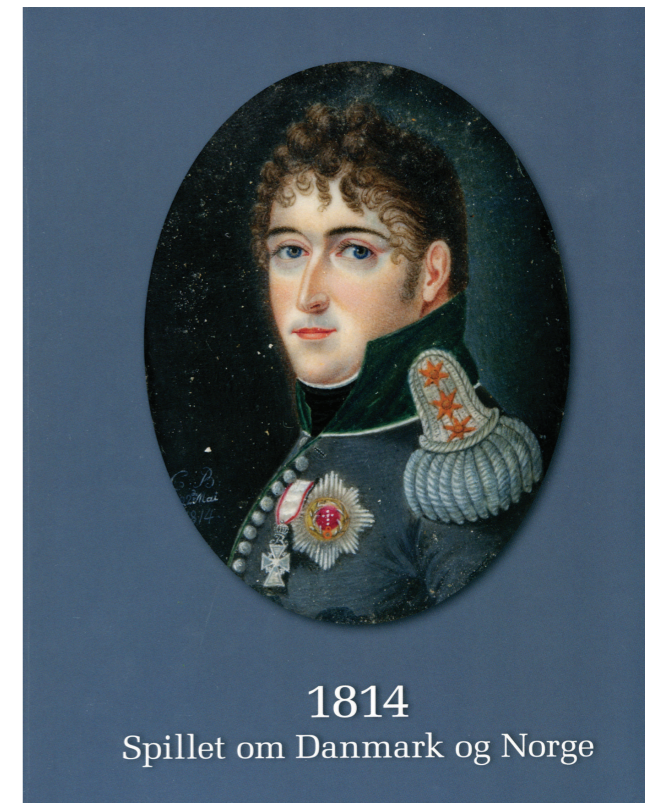
I den ene av de to artiklene i katalogens første del gir utstillingens prosjektleder og konservator ved Norsk Folkemuseum, Monica Mørch, et riss av Norges historie. Thomas Lyngby, medredaktør av katalogen og inspektør (konservator) ved Frederiksborg Slot, følger opp med en tilsvarende artikkel om Danmark. Leseren vil se at artiklene delvis overlapper hverandre, men vil også finne glede i å erfare hvordan de utfyller hverandre og synliggjør likheter og forskjeller i de to kongedømmene som var ett gjennom 434 år.

Thomas Lyngby innleder temaseksjonen med å tegne et bilde av hvordan eneveldet artet seg i det han kaller den dansk-norsk-slesvig-holstenske helstat i tiden som ledet opp til 1814. Han beskriver på hvilken måte eneveldet sentraliserte og konsentrerte all makt i København, men også hvordan makten, gjennom kirkens representanter, strakte seg ut i det minste prestegjeld i alle helstatens land og riker.

Søren Mentz, inspektør ved Frederiksborg Slot, skriver i katalogens annet tema om hvordan Danmark-Norge ble trukket inn i Napoleonskrigene og de katastrofale følger som det fikk. Han beskriver bombardementet av København og hvordan britene beslagla hele den dansk-norske flåten som var så viktig for å holde kontakten og forsyningslinjene åpne mellom de to landene.

I katalogens tredje tema går vi tilbake til 1700-årene, til tiden før Napoleonskrigene. Monica Mørch og Jan Romsaas beskriver Norges stilling i helstaten, hvordan den norske bonden sto i en særstilling og hvilket viktig bidrag Norges naturressurser og gryende industrialisering var til den dansk-norske økonomien.

I det fjerde og det femte temaet gir først Mette Skougaard et riss av Christian Frederiks liv, fra han som prins fikk vekket interessen for Norge, hvor han sommeren 1814 var konstitusjonell

konge, til han ble salvet til Danmarks siste eneveldige konge, Christian VIII. Monica Mørch følger så opp med en nærmere beskrivelse av begivenhetene i Norge i 1814 og det storpolitiske spillet som til slutt førte Norge over i unionen med Sverige.

Det sjette temaet er viet en oppsummering av begivenhetene i 1814 og tiden etter sett i et dansk perspektiv. Søren Mentz forteller om Mossekonvensjonens betydning for Danmark som en fortsatt selvstendig nasjon og om hvordan kong Frederik VI's deltagelse på Wienerkongressen hadde betydning for Danmarks videre stilling i det nye Europa som formet seg etter napoleonskrigene.

I katalogens syvende og siste tema beskriver Monica Mørch den nye situasjonen for borgerne av den gamle helstaten som nå etter bruddet mellom Danmark og Norge måtte velge nasjonalitet. Forholdet mellom de tre skandinaviske landene utviklet seg i fredelig retning mot midten av 1800-årene, før spillet igjen dreiet mot det dramatiske med norske selvstendighetstanker ved århundreskiftet og den endelige oppløsningen av unionen med Sverige. Det siste trekk i spillet om Norges selvstendighet tas med valget av den danske prins Carl til norsk konge – Haakon VII.

Katalogen er satt og trykket ved Hillerød grafisk i 2000 eksemplarer som er fordelt likt mellom de to samarbeidende museene. Katalogen vil være til salgs i Museumsbutikken på Bygdøy så langt opplaget rekker.

Jan Romsaas er kunsthistoriker og samlingskoordinator ved kulturhistorisk avdeling på Norsk Folkemuseum

En historie i miniatyr

av Marie Fongaard Seim

På forsiden av katalogen til utstillingen "1814 - spillet om Danmark og Norge" gjengis et miniatyrportrett av Christian Frederik (1786-1848) – en av de mest sentrale og omdiskuterte aktørene i det politiske spillet om Norge i 1814. På de 7,4 x 5,8 cm som det lille bildet måler, er han skildret som en ungdommelig, vakker mann med tidsriktige hårløkker i pannen, kledd i norsk uniform fra det Akershusiske Skarpskytterregiment med Dannebrogordenens solvkors og Elefantordenens bryststjerne på brystet.

Det er allikevel ikke bare mannen i portrettet som danner utgangspunkt for spennende fortellinger. Kvinnen som har malt bildet, Charlotte Berg, født Schilling, (1786-1866), har en interessant bakgrunn som blant annet viser hvordan en offiserfamilie med røtter utenfor Norge etablerte seg i landet før 1814 og hvordan de politiske hendelsene i Europa påvirket deres liv da Napoleonskrigene rammet Norden. Med utgangspunkt i Charlotte Bergs historie og hennes portretter, får vi et gløtt inn i storpolitikken i Europa og livet til en offiserfamilie i Christiania i tiden rundt 1814.

PORTRETT AV CHARLOTTE BERG. MALT AV JOHAN GØRBITZ I 1839. FOTO: O. VÆRING/NORSK PORTRETTARKIV, RIKSANTIKVAREN.

KONG CHRISTIAN FREDERIK I NORSK UNIFORM. MINIATYR AV CHARLOTTE BERG, DATERT 22. MAI 1814. EIER: NORSK FOLKEMUSEUM.

KVINNER OG MALERI

Charlotte Berg malte en rekke miniatyrportretter hvor flere finnes i Norsk Folkemuseums samling. Hennes far, generalmajor Jacob Friedrich Schilling (1756-1840), malte selv miniatyrer og man kan anta at han har delt sine kunnskaper med datteren. Estetisk kompetanse blant kvinner, slik som musikk, håndarbeid, maleri og skriving, var et viktig ideal i amatørkulturen, særlig på 1700-tallet og tidlig 1800-tallet. Kvinner drev med maling hovedsakelig for fornøyselsens skyld og ble beskrevet som "skjønnhetsformidlere" i hjemmet.¹ Charlotte Bergs bilder synes derfor å være skapt innenfor et begrenset handlingsrom. Hun var allikevel en av fem kvinner som stilte ut arbeider på den første kunstutstillingen i Norge. Den ble arrangert i Calmeyers gård i Kristiania i 1818. 30 utstillere var med, deriblant J.C. Dahl og Jacob Munch. Her viste Berg i alt 27 arbeider (tegninger og miniatyrer). Miniaturmalerier var svært populære i tiden. Tradisjonelt ble miniatyrportretter brukt både på smykker og som dekorative elementer på gjenstander slik som snusdåser.

FRA HOLSTEIN TIL NORGE

13 år gamle Charlotte Berg kom til Norge med et skip fra Rendsburg i Holstein sammen med sine foreldre og søsken 22. juni 1799. Hennes far, J.F. Schilling, var blitt beordret til Christiania som stabsskaptain og skulle overta kommandoen over artillerikompaniet på Akershus. Som offiser tilhørte Schilling embetsstanden. I Norge hadde embetsstanden utviklet seg til å bli en enhetlig og innflytelsesrik gruppe med et felles dansk språk, omgangsform og boklig kultur. Eneveldets menn – prester og offiserer – fantes i hver minste krok i staten. De var kongens menn i Norge, men skulle også tale de lokales sak for kongen i København hvor alle bestemmelser ble tatt.

MATHIAS ANTON DALAGER: PROSPECT AF STADEN CHRISTIANIA I NORGE, 1822. EIER: NORSK FOLKEMUSEUM.

GENERALMAJOR J.F. SCHILLING. PORTRETT AV JOHAN GØRBITZ (1782 - 1853), 1835. EIER: DET NORSKE MILITÆRE SAMFUND.

Schilling var født i Altona i Holstein – en av de viktigste havnebyene i «Oldenburgerimperiet». Han utdannet seg som offiser i København hvor han bodde i flere år. Da han var 28 år gammel giftet han seg med 14,5 år gamle Eleonora Schilling, født von Deden, (1768-1841), i hennes hjemby Frederica i Nord-Jylland. Det ble et barnerikt ekteskap. Før hun var 20 år gammel hadde hun født tre barn og innen hun var 37 år hadde paret fått 13 barn. Hennes niende barn fødte hun bare fire dager før avreisen til Christiania.

Det var en livlig familie som ankom kaien i Christiania denne sommerdagen i 1799. Conradine Dunker (1780-1866), som er kjent for sine memoarer fra denne tiden, forteller levende om familiens ankomst. Dunker og mannen dro ned til skipet for å møte familien Schilling og be dem på middag:

«Da vi kom ned til Bryggen, hvorved Skibet laae, saae vi en lille Pige, to Aar gammel, der stod med Næsen i Veiret og skreg af alle Kræfter, og et Pigebarn paa syv eller otte Aar (...) sogte at tysse paa Søsteren, to Smaadrenge, Fritz og Adolph, galloperede om paa Kjøpheste (...). Faderen førte os ned i Cahytten, hvor Fruen sad med et lidet Barn på Skjødet eller i Armen. (...) Dessuten var det i Cahytten Datteren Charlotte, som var tolv eller tretten Aar. (...)Nu gik hele Toget med os. Jeg erindrer ikke,

hvem der bar det lille Barn, men det var visst ingen tung Byrde, det var som en liden Dukke; vi lagde det paa en Seng, og det gav ingen lyd fra sig hele Dagen. Da Drengbørnene saae et Fad Jordbær paa Bordet, gjorde de store Øine, og det var vist ogsaa en Sjeldenhed for dem; jeg opholdt mig over et Aar i Holsten, men jeg saae der aldrig Jordbær.»

Spedbarnsdødeligheten var på denne tiden høy. Det nyfødte barnet på skipet, en pike, døde i mai 1800, bare 11 måneder gammel. Av ekteparet Schillings 13 barn, var det bare seks som nådde voksenalder. Familien bosatte seg i Pipergården i Rådhusgaten 15 hvor foreldrene ble boende resten av livet. I Schillings slektsbok fortelles det om faste familiemiddager i leiegården, hvor barn, barnebarn og svigerfamilie samlet seg rundt store fat med smørbrød hver søndag.

PIPERGÅRDEN, RÅDHUSGATA 15, CA. 1890. FOTO: UKJENT FOTOGRAF/OSLO MUSEUM.

I 1802 MALTE 16 ÅR GAMLE CHARLOTTE SCHILLING DENNE MINIATYREN AV BISKOP SCHMIDT. ÅRET ETTER VAR DE HOVEDPERSONENE I EN PIKANT EKTESKAPSAFFÆRE. EIER: NORSK FOLKEMUSEUM.

EKTESKAPSAFFÆRER

I 1803, da Charlotte var 17 år gammel, ble hun blandet inn i en spesiell ekteskapsaffære som det visstnok ble snakket om i mange år etterpå. Moren og hennes venninne, generalinne Stincken Sehested på Oslo Ladegaard, hadde fått i stand at Charlotte skulle gifte seg med den 76 år gamle biskopen Christen Schmidt (1727–1804) som hun hadde malt et portrett av året før. Tanken var at Charlotte skulle nyte godt av en god enkepensjon når biskopen døde, men planen gikk i vasken da hans tjenestepike, jomfru Birkenbusk på 25 år, snappet den aldrende biskopen rett foran nesen hennes. Tjenestepiken, som ble enke allerede året etter, ble senere en venn av Charlotte og bodde hos henne inntil hun døde. Conradine Dunker vier et helt kapittel i sine memoarer for å fortelle om disse hendelsene og avsnittet heter betegnende nok «En Geniestreg af Jomfru Birkenbusk».

I bygården ved siden av foreldrenes hjem, i Rådhusgaten 28, bodde og arbeidet boktrykker Niels Jørgen Berg. I 1806 giftet han seg med Charlotte. Det fortelles at bryllupet ble feiret i begge gårdene og at en baldakin ble spent tvers over gaten for at gjestene skulle holde seg tørre når de gikk fra det ene stedet til det andre.

KØBENHAVN BRENNER

Mens giftermål ble realisert og familielivet gikk sin gang i Christiania – var det urolige tider i Europa. I 1807, åtte år etter at familien Schilling kom til Norge, førte hendelser i København til at Danmark-Norge ble dratt inn i Napoleonskrigene. København ble på dramatisk vis bombardert av Storbritannia i flere dager. Britene var ute etter den dansk-norske flåten for Napoleon fikk kloa i den. Angrepet førte til at skipene ble tatt av britene – og hendelsen omtales som «flåteranet» i den dansk-norske historie. Danmark-Norge var nå fiender av britene, sluttet seg til Frankrike og gikk i allianse med Napoleon. Tapet av flåten og den påfølgende sjøblokaden fikk katastrofale følger for nordmennene. Sjøforbindelsene mellom Danmark og Norge ble brutt. Handelen sviktet og det livsviktige kornet som tidligere ble importert kom ikke lenger fram til nordmennene. Det ble hungersnød og dårlige kår i landet.

I et portrett datert 1814, har Charlotte Berg malt den danske skuespilleren Hans Christian Knudsen (1763–1816) i en av sine rollekarakterer. Knudsen var sterkt involvert i å spre patriotiske sanger, tablåer og skuespill. Han opptrådte i Norge og Danmark

for å samle inn penger til etterlatte etter slaget på Reden i 1801 og danske sjøfolk i engelsk fangenskap etter flåteranet i 1807.

Sverige var på lag med britene og fienden sto nå på Norges dørstokk. På grunn av sine forpliktelser i alliansen med Napoleon, erklærte danske kronprins Frederik krig mot Sverige 29. februar 1808. Svenskene angrep Norge og Charlotte Bergs far deltok i forsvaret av landet. Han var stasjonert i Larvik fra 1807 til 1810 med et artilleridetachment. Etter flere slag i grensestrøkene mot Sverige, ebbet krigshandlingene ut senhøsten i 1808.

1814

Prins Christian Frederik av Danmark og Norge kom til Christiania 22. mai 1813 hvor han tiltrådte som stattholder (kongens stedfortreder) for å styrke folkets lojalitet til det kongelige styret i København. Det tok allikevel ikke lang tid før oppholdet tok en annen vending. Kort fortalt havnet Danmark-Norge på den tapende side under Napoleonskrigene og i Kieltraktaten fra januar 1814 ble det stadfestet at Danmark måtte avstå Norge til kongen av Sverige. Ganske raskt havnet den unge prinsen midt i en storpolitisk maktkamp og opprør for å forhindre at Norge skulle havne i svenske hender. I kraft av å være regent, tillot han at en riksforsamling innkalt på Eidsvoll, den norske grunnloven ble utformet og Christian Frederik valgt til konge av et selvstendig Norge.

Nederst til venstre i Charlotte Bergs portrett av Christian Frederik, kan man skimte hennes initialer og dateringen 22. mai 1814. Dette var årsdagen for Christian Frederiks ankomst til Christiania som stattholder og dagen han kom tilbake til byen som konge i høytidelig inntog fra Eidsvoll. På vei inn til den nye hovedstaden ble det fortalt at han ble møtt av begeistrede borgere og embetsmenn. Det var reist æresport og kongen ble hilst med hurrarop langs ruten. I Christiania ble det arrangert festgudstjeneste i Vår Frelsers kirke. Deretter fulgte audienser og festligheter.

Portrettets datering er derfor ikke en hvilken som helst dato, men om Charlotte Berg virkelig møtte kongen den dagen, det vites ikke. Portrettet deler likheter med andre samtidige fremstillinger av ham og hun har nok tatt utgangspunkt i et annet forbilde da hun malte bildet, slik man gjerne gjorde. Samtidig var ikke Berg helt utenfor disse kretsene, noe som forklares av hennes fars høye militære stilling. Datoen, 22. mai 1814, hadde også en direkte personlig betydning for faren. Denne dagen ble han utnevnt til oberst og kommandør for den Kgl. norske Artillerie-Brigade og dermed den første sjef for artilleriet i Norge etter atskillelsen fra Danmark.

Den norske aksjonen for selvstendighet fikk ikke støtte av stormaktene. Sverige krevde at Kiel-traktaten skulle oppfylles og angrep Norge på nytt sommeren 1814. Etter en kort krig fikk man forhandlinger som førte til fredsavtalen i Moss, 14. august. Christian Frederik lovet å kalle inn et Storting som skulle forhandle fram en union med Sverige og måtte selv abdisere og forlate landet. 4. november ble den nye grunnloven vedtatt, og Carl 13. av Sverige ble valgt til norsk konge.

Nå skulle båndene mellom Danmark og Norge oppløses

LENGST TIL VENSTRE: KONG CARL JOHAN AV SVERIGE OG NORGE. MINIATYR MALT AV CHARLOTTE BERG CA. 1815-1820. EIER: NORSK FOLKEMUSEUM.

DEN HØYE BARNEDØDELIGHETEN RAMMET BÅDE FATTIG OG RIK. I DETTE PORTRETET, HAR CHARLOTTE BERG MALT DATTEREN "NORA" BERG SOM LENER SEG TIL EN MINNESTØTTE OVER DEN LILLE SØNNEN JAKOB SOM DØDE I 1814. EIER: NORSK FOLKEMUSEUM.

etter mer enn 400 år. Flere familier innen den dansk-norske helstaten hadde karrierer og tette familierelasjoner på kryss og tvers av grensene. Mange måtte velge nasjonalitet. Noen med dansk opphav ble i Norge, mens andre ikke likte tanken på å tjene den svenske kongen. Flere familier med norsk bakgrunn valgte å bli i Danmark. Andre, som Schilling og hans familie, ble værende i Norge da landet ble forent med Sverige.

Også på hjemmebane var det oppbruddstemning. Ekteskapet mellom Charlotte og ektemannen gikk dårlig. 11. mars 1817 tok de ut separasjon og fikk bevilgning av magistraten til å leve «adskilte fra Bord og Seng». Charlotte fikk ansvaret for deres to barn og fellesboet ble delt likt. Hun overtok derfor halvparten av Rådhusgata 28. Biskop Lumholtz, som hadde meglet mellom de to i forkant av separasjonen, forteller i sin attest at en atskillelse var nødvendig «jo før jo heller» før mannen med «det uordentlige og drikfældige Væsen» som «nedværdiger sig selv som Mand» satte familien i for stor gjeld. Niels Berg skal ha flyttet til Bergen og et par år senere fikk hun eiendomsretten til hele gården.

PÅ GODFOT MED SVENSKEKONGEN

I kraft av farens militære stilling fikk familien Schilling nære forbindelser til svenske kronprins Carl Johan som tok over tronen etter sin adoptivfar, kong Carl, i 1818. «Kong Carl Johan havde megen Godhed og Yndest for Schilling», skriver Dunker. Mange av de gamle dansk-norske offiserslektene ble i Norge og fortsatte sine militære karrierer. Schilling ble generalmajor i 1818 og mottok flere utmerkelser og ordener. Det var viktig for det nye svenske kongehuset med Carl Johan i spissen å etablere nær kontakt og skape lojalitet med det nå norske offiserskorpset. Kongens gode forhold til Schilling kan leses i lys av det. Carl Johan verdsatte Schillings militære kompetanse og brukte også gaver for å knytte familien til seg. I følge slektsboken til familien Schilling, ga kongen en brystnål og et sett øredobber med perler og ametyster til Charlotte Bergs mor.

Charlotte Berg møtte også den svenske majestetten. Carl Johan kom for å se den tidligere nevnte kunstutstillingen i 1818 og pratet med kunstnerne. I følge Dunkers beskrivelser stanset han opp ved en av Bergs miniatyrer som viste et portrett av ham selv. Da kom visstnok følgende kommentar på fransk fra Carl Johan: "Vous m'avez fait plus beau, Madame, que ne m'a

fait la nature". Oversatt betyr det noe slikt som: "Du har gjort meg vakrere enn jeg er i virkeligheten".

PORTRETTENE FORTELLER

Charlotte Berg bodde i Rådhusgata 28 resten av livet. Hun hadde fått tre barn med sin fraskilte mann, men overlevde dem alle sammen. Sønnen Jens utdannet seg som teolog og bosatte seg som lærer i Kragerø. Datteren «Nora», giftet seg med sin 16 år eldre onkel, Charlotte Bergs bror, i 1830 og fikk seks barn.

De 20 miniatyrene til Charlotte Berg i Norsk Folkemuseums samling viser kongelige, høytstående menn og fine damer. Noen har berømte navn, andre er trolig personer fra hennes omgangskrets. Kanskje hun tok på seg oppdrag på oppfordring fra venner og kjente. Ellers vitner flere av miniatyrene hennes om at hun malte etter kjente malerier. Slik som hennes portrett fra ca. 1814 av den franske salongverten Juliette Récamier (1777–1849) som er portrettert i mange kunstverk eller det posthume portrettet fra 1838 av Peder Anker (1749–1824) som tydelig baserer seg på Jens Juels gruppeportrett av familien Anker på Bogstad fra 1792.

Med utgangspunkt i Charlotte Berg og hennes portretter, kommer vi tettere på livet til noen av menneskene som levde i tiden rundt 1814. Både hverdagsmenneskene og de som formet historien gjennom makt og politikk. I 1866 døde Charlotte Berg, 80 år gammel, hos sin bror i Stange.

Marie Fongaard Seim, kunsthistoriker og fotoarkivar i dokumentasjonsavdelingen på Norsk Folkemuseum.

NOTER

1) Anne Wichstrøm: *Kvinneliv: kunstnerliv*, Oslo 1997, s.19

KILDER

Conradine B. Dunker: *Gamle dage; Erindringer og tidsbilleder*, København 1871

Harry Fett (red.): *Oslo militære samfunns portrettgalleri*, Oslo 1950

Fredrik Schilling: *Slekten Schilling*, Oslo 1954

Anne Wichstrøm: *Kvinneliv: kunstnerliv*, Oslo 1997

1814 – *Spillet om Danmark og Norge*, utstillingskatalog Norsk Folkemuseum og Det Nationalhistoriske museum på Frederiksborg, 2014

Norsk Folkemuseums opplysningsarkiv

Lysekrone

fra Nøstetangen glassverk (1741–1777)

av Marit Berg

Rundt 1930 ble deler til lysekrone hentet fram fra en kommode-skuff på en gård i Eiker i Buskerud og solgt til arkitekt Bredo Berntsen. Berntsen fikk nyss om at flere deler befant seg hos gårdens slektninger i Skien og på Kongsberg, hos andre i Eiker samt hos en oppkjøper i Skien. Berntsen fikk også kjøpt disse delene. En jernstang som skulle holde lysekrone sammen ble smidd, og Berntsen monterte de delene han på daværende tidspunkt hadde. Kronen ble supplert med gjenstående deler utover på 1930-tallet og det ble montert fire elektriske pærer over den øverste glasskulen. I 1938 solgte Berntsen lysekrone til skipsreder Moltzau. Rundt 1960 solgte Moltzau den til skipsreder Meyer. Meyer solgte lysekrone til Norsk Folkemuseums Venner i 1978, som ga lysekrone i gave til museet.

Lysekrone i Norsk Folkemuseums samling var mest sannsynlig et bestillingsverk direkte fra en lokal kunde i Eikerbygda til glassverket på Nøstetangen. Om den ble bestilt som en hel lysekrone, eller om den ble kjøpt som deler og satt sammen til en krone slik mange gjorde er uvisst. Lysekrone er laget rundt 1760 av den kjente glasskunstneren H. G. Köhler. Karakteristiske dekorelementer er eksempelvis lysarmene, 12 i alt, med de snodde rillene. Andre kjennetegn er de mange enkle og doble gemshornene, likeledes måten både de stående og hengende ornamentene er utformet og dekorert på. Vi ser små og store kuler og dråper med snodde riller, «infinitivslenker», «løvmønster» og «bringeber». De støpte glassdelene er formet og dekorert som liljer og små rosetter. Glasset er klart og manganfarget etter Nøstetangens egen oppskrift av typen «engelsk krystall».

Det var Det norske Kompani i København som åpnet for etablering av glassverk i Norge. I 1741 begynte den første, spede produksjonen av bruksglass ved Nøstetangen glassverk. I den første perioden var driften ustabil, produksjonen forholdsvis liten, og inntektene forsvarte ikke driften. Glassvarene fra Nøstetangen var hverken bedre eller billigere enn varene fra glassverk i Tyskland og England, og solgte dårlig. I glassverkets magasiner i København og Christiania hopet glasset seg opp, og kjøpmenn og agenter som drev kommisjonshandel i danske og norske byer av betydning opplevde tregt salg.

Da enevedet i 1760 innførte importforbud for glassvarer i begge riker, og Det norske Kompani fikk monopol på salget av glass i Danmark og Norge, borget det endelig for store bestillinger til Nøstetangen. Hoffet med sin utstrakte selskapelighet og ditto behov for store mengder glass og krystall var viktigste kunde. I takt med tidens mote og med en voksende økonomisk elite økte også bruken og glassbestanden i danske og norske borgerhjem. Glassverket produserte alt fra de enkleste drikkeglass til utsøkte luksugjenstander, herunder lysekroner i den såkalte Nøstetangenstilen.

I en tiårsperiode mellom 1756 og 1766 fikk Nøstetangen flere store bestillinger på lysekroner fra kunder i både Danmark og Norge. I 1758 gjorde hoffet i København en bestilling av en krone. Om lysekrone ble levert eller er bevart vites ikke. Vi vet imidlertid at hoffet, adelen, velstående bønder, et rikt handelspatrisiat og velbårne embetsmenn lot tenne mengder med lys når anledningene bød seg. Det skulle virkelig lyse, funkle og skinne når samtidens elite inviterte til ball, middagsselskaper og sosiale adspredelser. I offisielle sammenhenger kunne tente lys symbolisere høytid, verdighet og alvor. I mer privat sammenheng kastet lyset glans over begivenheten, og ga selskapet et skinn og en aura som skulle legges merke til av de som var tilstede. Lys og belysning var i sin samtid sosiale markører, som tydelig viste distinksjonene i enevedets samfunnsstruktur. Lyset symboliserte de kondisjonertes velstand. Og deres avstand til andre – enten det var innenfor eget samfunnsjikt, eller til allmuen og det mørke som samfunnets lavere sosiale sjikt omga seg med.

Mens lysekrone i Norsk Folkemuseums samling ennå var på gården i Eiker, falt den i gulvet. Stykkevis og delt havnet delene litt her og litt der. Det er fascinerende å tenke på alle delene som i årevis lå innpakket i en kommode-skuff. Vi må kunne tro at de en gang i tiden funklet over et festdekket bord omkranset av gjester som strålte i skinnet fra de 12 tente lysene.

Marit Berg er leder for undervisningsseksjonen på Norsk Folkemuseum.

KILDER

Berntsen, A. 1962, En samling norsk glass: Bredo H. Berntsens samlervirk-somhet. Oslo.

Bjørke, A. 2006, Lysekroner fra Nøstetangen glasverk. Dokumentasjon, sikring og konservering. NIKU, Oslo.

Garnert, Jan. 1995, Tidernas ljus. En historia om ljus och mörker. Stockholm.

Polach, Ada Buch. 1953, Gammelt norsk glass. Oslo.

LYSEKRONEN ER EN SÅKALT KONSOLLKRUNE, OG BESTÅR AV TRE KONSOLLETASJER HOLDT SAMMEN AV EN STAMME AV JERN, 145 DELER I KLART OG MANGANFARGET GLASS, OG 12 LYSHOLDERE, SEKS I NEDRE KONSOLL OG SEKS I MIDTRE KONSOLL. LYSEKRONEN ER 129 CM HØY OG 42,5 CM DYP. I 1930-ÅRENE BLE DET MONTERTE FIRE ELEKTRISKE PÆRER OVER DEN ØVERSTE GLASSKULEN. SOKLENE ER DER, MEN LYSPÆRENE ER FJERNET. FOTO: HAAKON HARRISS, NORSK FOLKEMUSEUM.

Karl Johans himmelseng

av Erika Ravne Scott

Den vakre sengen med blått silkeomheng har krone med palmetter, kongler og ranker og sto i kong Karl Johans (1763–1844) sengekammer i Paléet i Christiania.

Dronning Desideria (1777–1860) hadde en tilsvarende seng, men med gult silkeomheng, i sine gemakker.

Himmelsengene skal være anskaffet til Paléet i 1830.

Det opprinnelige Bernt Ankers Palé ble brukt som kongebolig frem til det kongelige slott ble innviet i 1849. Bernt Anker døde i 1807 og eiendommen ble testamentert «... til beboelse for den kongelige familie, saa ofte Norge maate nyde det held.» På den tiden handlet dette selvfølgelig om det dansk-norske kongehuset. Kronprins Karl Johan av Sverige og sønnen prins Oscar (1799–1859) residerte i Paléet for første gang i november 1814.

Karl Johan, som var fransk marskalk, ble valgt til svensk tronfølger i 1810. Fra Frankrike brakte han med seg empire-stilen inspirert av antikken og de romerske keiserens ornamentale uttrykk for makt og seier. Karl Johan engasjerte svenske arkitekter og håndverkere og empire fikk et eget svensk preg. Stilen fikk derfor ikke overraskende navn etter Karl Johan. Rosendal slott på Djurgården i Stockholm, ble bygget og innredet i årene 1823–1827 og er et godt bevart eksempel på denne stilen. Parallelt innredet Karl Johan Paléet i samme stil. Himmelsengene i mahogni med forgylte ornamenter vitner om dette. I 1908 ble store deler av interiøret i Paléet fordelt til ulike institusjoner

og til slottet. Desiderias himmelseng kan beskues i Eidsvollsbygningen.

På Stockholms slott hadde Karl Johan møblert sitt sengekammer som et arbeidsrom med bokhyller, skrivebord og minner fra et langt liv. Her oppholdt han seg gjerne og særlig om vinteren med god fyr i ovnen. Skriftlige kilder vitner om at kongen holdt regjeringsråd liggende i sengen. Dette ledet til kritikk av hans regjeringsstil hvor bare en engere krets rundt kongen tok del i politiske diskusjoner og avgjørelser som mange mente skulle ligge på statsforvaltningens bord. Regjeringsformen fikk noe nedsettende betegnelsen «sengekammerveldet». Maleren Carl Stefan Bennet (1800–1878) foreviget nettopp en slik situasjon, «Karl XIV Johan i sängkammaren», i 1830-årene. Maleriet henger på Stockholms slott og Karl Johans sengekammer er gjenskapt på Rosendal slott.

Erika Ravne Scott er førstekonservator i kulturhistorisk avdeling på Norsk Folkemuseum.

Silke Saugene

av Marit Berg

Bildet «Silke Saugene» er utført i en kombinasjon av broderi og maleri på silkebunn, og viser et motiv fra sagbruksvirksomheten i Hønefoss på 1790-tallet. Broderiet måler 45,5 x 57 cm og er sydd i tynt kulørt silkegarn, og det er brukt tre forskjellige typer sting, «langsting», «fransk knute» og «kontursting». Langstinget er stedvis sydd enten diagonalt, horisontalt, eller det er lagt på skrå. Denne vekslingen i retningen på stinget, sammen med den effekten knutesting og kontursting gir, er med på å skape dybde og dimensjon i bildet. Et annet virkemiddel som også fremhever det tredimensjonale uttrykket er fargesjatteringene i broderiet. En vannfargeteknikk er brukt til å gjenskape bildets himmel. Broderi-maleriet er en naturtro gjengivelse av et oljemaleri malt av den danske kunstneren Christian August Lorentzen. Lorentzen reiste i Norge i 1792, og malte både under reisen i Norge og i årene etterpå en rekke norske landskapsmalerier, særlig fossebilder.

At Lorentzen gjerne avbildet fossemotiver kan ses i sammenheng med den økonomiske og sosiale status og betydning norsk trelasthandel hadde i Danmark-Norge. I 1790-årene var etterspørselen etter norsk trevirke sterkt økende, ikke bare ute i Europa, med England i en særstilling, men også i Danmark-Norge. Lorentzens avtrykk ble populære hos den såkalte «plankeadelen». Trelastpatrisiatet smykket gjerne sine hjem og boligens vegger med motiver fra sagbruksmiljøene.

Bildet er datert Moss 1830 og signert Hanna Chrystie (1816–

Brodert bilde etter maleri eller avtrykk av Christian August Lorentzen (1749–1828).

I 1790-årene kom silkesagene som en teknologisk nyvinning, og gjorde det mulig å mangedoble produksjonen av trelast. I årene mellom 1790 og 1814 var trelastprivilegiene og de økonomiske konjunktorene årsak til gyllen rikdom og svart nød i Danmark-Norge.

1897). Det er ikke utenkelig at det opprinnelige motivet kan ha hengt som avtrykk på veggen i Hannas barndomshjem. Faren, grosserer Hans Chrystie (1793–1877) hadde drevet trelastvirksomhet. Men økte tollsatser, også til Danmark, og dyrtid for eksportnæringen som følge av Napoleonskrigene førte bedriften ut i krise. I 1826 måtte Chrystie legge ned foretaket. Med familiehistorien som bakteppe må vi tro at Lorentzens fossemotiv har vært både kjent og kjær for Hanna Chrystie.

Hanna vokste opp i et lukket borgerskapsmiljø. Undervisningen skjedde i hjemmet, og den daglige oppdragelsen var det guvernanter som sto for. I 1830 var Hanna 14 år gammel. Bildet «Silke Saugene» viser at hun var en ung, dannet overklassekvinne som behersket broderiet og malerkunstens ferdigheter svært godt. Vi kan tenke at Hanna Chrystie broderte akkurat dette bildet fordi motivet var «på moten». Eller, kan hende gjorde hun det for å ære sin far og den virksomheten som hadde vært en del av familiens storhet frem til fallet i 1826?

Marit Berg er leder for undervisningsseksjonen på Norsk Folkemuseum.

LITTERATUR

Ringdal, Nils Johan 1989. Moss bys historie 1700–1880. Moss kommune. Waaler, Thorleif 2010. Johan Simen Waaler (1806–1880) og Hanna Dorothea Chrystie (1816–1897). Deres forfedre, liv og etterkommere. Oslo.

Prakt og pryd i kongens tjeneste

Kiellands unike adjutantsuniform

av Ola Johnsgaard Moen

Jens Bull Kielland kom fra en rik handels- og rederslekt i Stavanger. Han var født 17. juni 1787 og allerede i 1798 ble han sendt til København for å gå på den fremsynte skolen til hoffprest C. J. R. Christiani. Han var elev ved Christiani Institut under slaget på Reden i 1801. Da britene angrep København i 1807 var Kielland student ved universitetet i Kiel og han meldte seg inn i et av de frivillige korpserne som ble dannet av patriotiske innbyggere. Gjennom et brev fra faren til kronprins Frederik (den senere kong Frederik VI) ble Jens Bull Kielland utnevnt til fenrik ved kronprinsens regiment. I København fulgte Kielland både sivile og militære studier med de beste resultater. Snart ble han offiser og kom til Norge sommeren 1814 som premierløytnant ved Thelemarkske Infanteri Regiment. Hans videre karriere skulle så komme til å knytte seg til det nye svenske kongehuset.

Våren 1816 reiste Jens Bull Kielland til Stockholm og ble ordonnansoffiser for kronprins Karl Johan. Karl Johan likte Kielland godt, som i tillegg til sitt «bekjendt fordelagtige Ydre» hadde «et sjelden elskværdigt og vindende Væsen». Han ble etterhvert adjutant hos Karl Johan.

Fra januar 1820 til mars 1821 foretok Kielland en lengre utenlandsreise, først til England, så Paris, gjennom Sveits og Italia før han dro tilbake til Paris. I april 1826 fulgte han feltmarskalk grev Stedingk til Russland i anledning tsar Nikolai Is kroning i september 1826. Det var til denne anledningen han fikk laget den praktfulle uniformen, som skal ha kostet 1000 riksbankdaler. Den norske statskassen ga bare 300 riksbankdaler i ekviperingspenger.

Kielland var tilbake i Stockholm i november 1826, hvor han nød kongens gunst og fortsatte å stige i gradene. I juli 1828 ble han utnevnt til sjef ved Stavangerske nationale Musketerkorps og forlot Stockholm. Overgangen fra hoffet i Stockholm til et ensomt liv i småbyen Stavanger ble vanskelig for verdensmannen. Kielland hadde i ungdommen hatt «Hang til Melankoli» som nå kom tilbake, blandet med «religiøse Skrupler». Vi vet ikke om det var derfor Jens Bull Kielland valgte å avslutte sitt liv for egen hånd den 2. april 1833. Familien ga i 1890 uniformen til Bernadotte-museet på Oscarshall. I den forbindelse lot nevøen seg fotografere i grandonkelens flotte adjutantsuniform.

Jens Bull Kiellands uniform er av husartype. Husarene var en type lett kavaleri som hadde sitt utspring på Balkan og i Ungarn, og gradvis spredde seg over hele Europa i tiden mellom 1750 og 1800. Mens de opprinnelige husarene var beryktet for sin røveriske adferd og evne til raske raid – og kjent for sine imponerende barter – gikk uniformene deres etter hvert over til å bli siste skrik i uniformsmote, og ingen standsmessig stab eller garde var komplett uten minst et par individer i den dekorative og eksotiske uniformen. Slik var det også for de franske marskalkene under Napoleon. En marskalk var en general som fikk føre en selvstendig armé i felten. De tidvis konkurrerende

SVENSK KONGELIG ADJUTANT, CA. 1844. A. SCHÜTZERCRANTZ: KONUNG CARL XIV JOHANS HOF OCH ORDENS COSTYMER, KUNGL. BIBLIOTEKET, STOCKHOLM.

offiserene kunne gjøre kappestrid av å kle sin personlige stab i de mest slående fargene, uten hensyn til Napoleons forsøk på standardisering og innsparing.

Jean-Baptiste Bernadotte, senere Karl Johan, ble utnevnt til fransk marskalk i 1804. Det var kanskje med utgangspunkt i fargene i sitt våpenskjold som fyrste av Pontecorvo at han valgte å kle sine personlige adjutanter i blå uniform med lys gule detaljer. Likheter med de svenske fargene er altså et rent sammen-treff. Ved ankomsten til Sverige synes Karl Johan å ha beholdt uniformen for sine adjutanter. Kongens personlige menn skulle være lett gjenkjennelige fra annet personell. Det eneste som ble endret, var at ermeoppklapninger og krave skiftet farge fra lys gult til samme blåfarge som resten av uniformen.

Etter unionsinngåelsen med Sverige måtte Norge naturligvis ha sin representasjon i Stockholm, dette gjaldt både ved hoffet og politisk. Karl Johans norske adjutanter fikk samme uniform som de svenske, men ble kjennetegnet med gul-svart, senere blå-rød fjærplym i pelslue (kolpaken). Verdt å merke her er hvordan dette betegnet Norges mer separate status under Bernadotte-kronen. Det var ikke noe i veien for at nordmenn kunne tjenestegjøre i dansk kongens stab eller ved hans hoff i tiden frem til 1814, men det fantes aldri noen særskilt norsk adjutantstab. Jens Bull Kielland var en forståelig

JACOB KIELLAND KLEDD I GRANDONKELEN JENS BULL KIELLANDS UNIFORM, CA 1890. FOTO: NORSK FOLKEMUSEUM.

kandidat til tjeneste i Karl Johans personlige stab. Han var fra en av Norges rikeste familier, hadde universitetsutdannelse, og hadde tjenestegjort ved Frederik den sjettes eget regiment i København i tiden rundt 1810. Han må ha hatt gode begreper om forhold ved hoffet samt garnisonsmessige forhold ved militær tjeneste. Bull Kielland oppsummerer på mange måter det nye Norge under Bernadottene, med koblingene tilbake til dansketiden i en og samme person.

UNIFOMENS ENKELTE DELER

Pelslue, eller «kolpak», på svensk «talpak». Sirkelformet, men har mistet fasongen med tiden. Den gule «posen» kunne i daglig tjeneste eller dårlig vær legges ned og dekket av et lokk i impregneret skinn e.l. for å skåne snorbesetning.

Jakke, eller «dolman». Forsiringer i gull. Forbilde fra fransk keisertid i mønstrene er lett å se, med noe iflyt av de russiske moteformidene i uniformsveien som gjorde seg gjeldende fra 1814.

Pels, eller «pelisse». kunne bæres som jakke i kaldt vær, men ble til galla båret hengende over venstre skulder, hvor den opprinnelig var ment å hjelpe til med parering av fiendtlige hugg.

Bukser, eller «pantalons». besatt med såkalte 'ungarske knuter' på øvre fremdel. Buksene skulle være så tettsittende som mulig etter datidens mote.

PORTRETT AV JENS BULL KIELLAND (1787-1833), ANTATT 1826, UKJENT KUNSTNER. FOTO: TERJE TVEIT/STAVANGER MUSEUM

EN ADJUTANT FRA BERNADOTTES PERSONLIGE STAB OG EN UNG OSCAR, SOM AVBILDET UNDER DEN FRANSE OKKUPASJONEN AV HAMBURG, RUNDT 1808, AV BRØDRENE SUHR. SAMTIDIG PLANSJEVERK, GJENGITT I ENCYCLOPÉDIE DES UNIFORMES NAPOLEONIENS 1800-1815, AV BOURGEOT OG A. PIGEARD. EDITIONS QUATUOR, 1993.

Patrontaske, eller «kartusj», med skulderrem, i rødt Marokko-lær eller «saffian», etter det tradisjonelle produksjonsland, i utgangspunktet laget av geit. Dekorert med den norske løve, og Medusas hode, begge kryssede marskalksbatonger, eller kommandostaver i forgyllt messing.

Sabelbelte etter ungarsk fasong, med sabeltaske dekorert med Karl Johans eget våpen oppå det tredelte unionsvåpenet på lokket. Ettersom uniformen var så ettersittende hadde den ingen lommer, så personlige effekter, skrivesaker og lignende måtte oppbevares i sabeltasken.

Stovlene til uniformen finnes i dag ikke, men har trolig vært i samme materiale som det øvrige lærtøyet til galla, og svart til daglig tjeneste. Skjerfet til uniformen som bæres rundt magen, mangler. Utfra de samtidige avbildningene har det trolig vært i gul silke med gulltråder innflettet, med gulltrådsdekkende hylser.

Ola Johnsgaard Moen, prosjektkonsulent, Forsvarsmuseet 1814-satsing

Mye å glede seg til i jubileumsåret

av Tanja Brodshaug Halvorsen

Auditoriet i Wergelands hus var stappfullt 15. januar, da forventningsfulle sambygdingar fikk høre hva som skulle skje på Eidsvoll 1814 utover jubileumsvåren. Det ble en kveld spekket med informasjon, fristende smakebiter og underholdning. «Vi har ønsket å skape opplevelser for alle, både i Eidsvoll og resten av landet. Det bærer programmet vårt preg av. Vi er lokale og vi er nasjonale. Det var vi i 1814 – og det er vi i dag», sa Astrid Galstad, leder av samfunnskontakt ved museet.

17. MAI

Hva som skal skje på 17. mai er nok det de fleste lurer mest på. Anne Maren Hoel fra Eidsvoll kommune, Allison Årsten fra Norges Musikkhøgskole og direktør ved Eidsvoll 1814, Erik Jondell, fortalte om barnetog med alle kommunens elever, en rekke musikalske opptrinn ved 300 lokale musikanter, drakttog, taler, historiske tablåer og andre 1814-opplevelser over hele området rundt Eidsvollsbygningen. Eidsvoll vil være ett av flere steder NRK vil sende fra i løpet av dagen. I tillegg kommer Stortingets store nasjonale arrangementet på kvelden, som vil sendes direkte på NRK.

LEVENDE HISTORIEFORMIDLING

Det vil være flere personer fra 1814, både eidsvollsmenn og tjenestefolk, å møte når Eidsvollsbygningen åpner, og på onsdag fikk publikum en forsmak på dette ved Christian Magnus Falsen og kokkas tilstedeværelse. Det er ingen tvil om at rekonstruksjonen av kjelleren, der tjenestefolket holdt til, vil gi en ny dimensjon til historieformidlingen. Bygningen åpnes 18. februar, og selv om det har vært enorm pågang av bestillinger for våren, er det holdt av plasser til uanmeldte gjester, forteller leder av formidlingsseksjonen, Anne Løvås. Det blir utvidede åpningstider den første uka, med levende lys, rollefigurer og guider i en rekke rom. Hver torsdagskveld hele våren blir det også langåpent.

MAT OG MUSIKK

Vi vet at eidsvollsmennene fikk servert brødpudding til dessert mange ganger under sitt opphold på Eidsvoll i 1814. For de fleste frammøtte, var nok onsdagens kaffemat det første møte med denne retten – men det virket som om den falt i smak! Stian Carstensen serverte åndelig føde i to avdelinger, og som vanlig var hans tonale og verbale krumspring rundt eidsvollinger, lokale dialekter og særegenheter – denne gangen med en 1814-twist – godt egnet til å trimme publikums lattermuskler. Ingen tvil om at folk koste seg denne kvelden, og ingen tvil om at det er mye å glede seg til i året som kommer.

Tanja Brodshaug Halvorsen er kommunikasjons- og arrangementsmedarbeider ved Eidsvoll 1814.

PRESENTASJON AV JUBILEUMSÅRET VED EIDSVOLL 1814.

"NOTABELGJENGEN" I DEN NYE KINOSALEN I WERGELANDS HUS.

OGSÅ EIDSVOLLSMENNENE SKAL FÅ ET NYTT HJEM I WERGELANDS HUS.

Demokratisenter for unge i Wergelands hus

av Torleif R. Hamre

Det er ikke bare den ærverdige Eidsvollsbygningen som får full makeover til Grunnlovsjubileet. Også utstillingene i Wergelands hus skiftes ut, og her skal det handle mest om samtid og framtid i det nye demokratisenteret for unge. Som også er for alle oss andre...

«ET HUS FOR DEMOKRATI OG ENGASJEMENT»

... står det på skiltet ved inngangen til Wergelands hus. Helt fra 2005 har publikumssenteret ved Eidsvollsbygningen vært arena for arbeidet med den dagsaktuelle delen av museets formålsparagraf: å skape bevissthet om demokratiets utfordringer i vår egen tid. "Hvem bestemmer – og hvem bryr seg?" het åpningsutstillinga den gangen. Å bry seg er nettopp det den nye utstillinga også skal handle om. Den er i enda sterkere grad rettet mot ungdom. Både tema og valg av målgruppe passer godt med målene for Grunnlovsjubileet.

DET LEVENDE DEMOKRATIET

Vi har ønsket å legge til rette for en opplevelse i Wergelands hus som tar vare på noen av inntrykkene som møtet med Eidsvollsbygningen, "Grunnlovens hus", kan gi, og ta dem videre inn i en tematikk rundt vår egen plass som samfunnsborgere to hundre år seinere. Vi vil ikke prøve å formidle mye kunnskapsstoff gjennom selve utstillingen. Hovedmålet er å påvirke holdninger til demokratisk deltakelse hos publikum, å mobilisere et engasjement. Presentasjonen skal virke både intellektuelt og emosjonelt, helst slik at den utløser en mental respons hos den besøkende som kan bidra til egne refleksjoner og eget engasjement. Får vi til dette, vil produksjonen også indirekte bidra til økt kunnskap ved at den stimulerer motivasjonen for å lære mer om demokrati og politikk i videste forstand, enten det skjer spontant og individuelt eller styrt gjennom organiserte læringsprosesser, som i skolen.

I teorien er det kanskje greit – i praksis er dette en svært krevende kommunikasjonsoppgave. Politikk og grunnlov oppfattes av svært mange som tørre greier som (likevel) er vanskelige å tenne på. Vi trengte hjelp til å lage en opplevelse som kunne berøre og engasjere. Hjelpen fikk vi av kommunikasjonshuset Dinamo, som ble valgt som produsent etter en åpen anbudsrunde. Det har vært en ytterst profesjonell, kreativ og morsom samarbeidspartner!

UNGDOM SOM BRYR SEG

Aktivitetene rundt utstillinga og selve prosessen med å utvikle den fram mot åpningen har i seg selv vært en viktig del av produksjonen. «Notabelmøtet» er en gruppe på åtte ungdommer i alderen 13–16 år som har vært med hele veien, ikke bare som referansegruppe, men som aktive deltakere i innholdsutviklinga. Mye handler om å sette ord på hva som er viktigst å bry seg

om og hvilke regler som skal gjelde, «hvordan vi vil ha det her hos oss» – i skolegården, på gata, i verden. Litt slik Riksforsamlingen ble enige om hovedprinsippene for grunnlovsarbeidet som noe av det første de gjorde. «Notabelgjengen», oppkalt etter dem som satte den norske bevegelsen i sving 16. februar 1814, har selv diskutert disse spørsmåla i flere runder, og de har invitert andre unge inn i debatten.

FILMBAD

Vi møter også de samme ungdommene i den nye filmen som vil være et høydepunkt i besøket i Demokratisenteret, og som vises i en ny, spesialbygd kinosal. Her sitter vi midt i handlingen som projiseres fra 24 prosjektorer over en buet visningsvegg og utover golvet. Til sammen blir det en mosaikk som ikke så lett lar seg beskrive. Den må oppleves!

TA DET MED HJEM

Før vi kommer så langt, har vi alt gjort en del valg ved hjelp av adgangskortene våre (i form av ID-brikker), og på veg ut blir det enda flere spørsmål å tenke over og ta stilling til. Vel hjemme kan hver enkelt hente ut sin egen profil etter besøket sammen med sitt eget portrett som eidsvollsmann eller eidsvollsdame og andre spor etter besøket som er morsomme å dele. En opplevelse for alle, og for en del forhåpentligvis også en kime til videre engasjement og handlingsvilje.

DE GAMLE ER ELDST

Også i Demokratisenteret har vi historien med oss. Den første salen vi møter, har mest preg av utstilling. Her møter vi eidsvollsmennene på veg til Eidsvoll, i møtene her, og vi møter bursdagsbarnet og hovedresultatet fra 1814: Grunnloven. Portrettsamlingen av eidsvollsmenn og deler av den store gjenstandssamlingen etter representantene danner rammen om denne reisa, som så fortsetter videre inn i vår egen tid.

ÅPNING SOM PROSESS

Åpningen av utstillingen skjer i to etapper. 18. februar åpner en foreløpig versjon, som skal brukes fullt ut i to måneder framover, og som skal gi en fullverdig opplevelse. Men her er ennå ikke ungdommenes utvalgte verdisetninger, «de unges grunnlov», på plass. Den blir nemlig til gjennom diskusjoner og innsendte forslag fra skoler rundt i landet, og de endelige sju setningene/paragrafene vil bli vedtatt gjennom nettavstemming mellom 20. mars og 4. april. Først da kan utstillinga åpne i endelig versjon 10. april, på dagen 200 år etter samlingen på Eidsvoll.

Torleif R. Hamre er historiker i formidlingsseksjonen ved Eidsvoll 1814

ALLE FOTO: EDIN KADRIBEGOVIC, EIDSVOLL 1814.

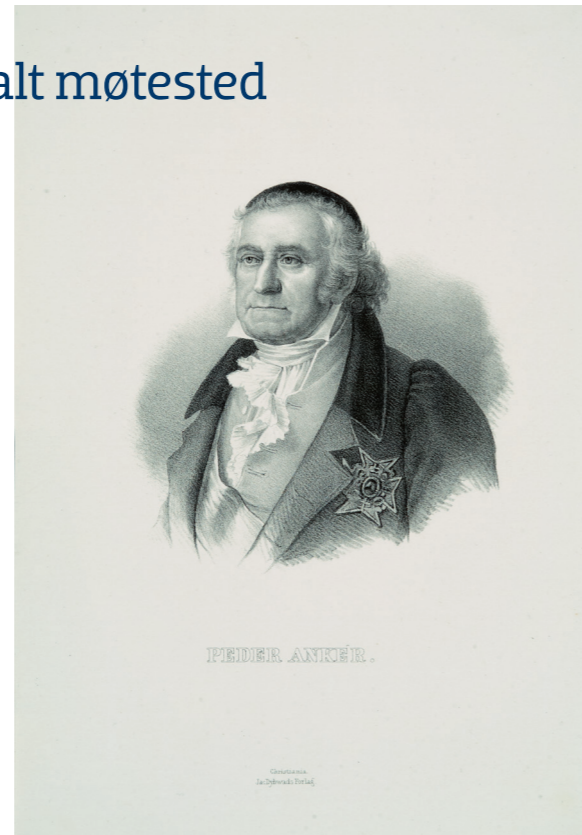
Bogstad i 1814

— hjem, storgods og internasjonalt møtested

av Anne Sommerin Simonnæs

Det er ukjent for mange hvilken rolle familien på Bogstad spilte i 1814 og hvilken betydning Bogstad hadde som møtested for viktige politiske samtaler. I 2014 er familiehjemmet et åpent museum for publikum. Omvisningene i den delvis autentiske hovedbygningen har fokus på 1814, og dette blir det viktigste tilbudet til publikum. Her følges de store internasjonale og nasjonale hendelsene i fotsporene til godseier Peder Anker og hans svigersønn grev Herman Wedel Jarlsberg.

En desemberdag i 1814 forlot Peder Anker sitt livsverk Bogstad for å innta embetet som norsk statsminister i Stockholm. Fulllastet med luksusgjenstander og utstyr kunne han spenne hestene for vognen, dra skinnfellene rundt seg og se tilbake på et usedvanlig innholdsrikt og krevende år. Anker og Wedel hadde tilhørt det lille mindretallet som så en løs union med Sverige som det eneste realistiske og forsvarlige alternativet for å oppnå norsk selvstendighet. Veien dit skulle imidlertid bli mer komplisert og overraskende enn noen kunne forestille seg.

ENNÅ STÅR SALEN I HOVEDBYGNINGEN PÅ BOGSTAD INTAKT FRA PEDER ANKERS TID. ET ENESTÅENDE MINNE OM HANS DANNELSESREISE OG GJESTFRIHET, STERKT PÅVIRKET AV DET TONEANGIVENDE EUROPA. FOTO: HAAKON HARRISS, NORSK FOLKEMUSEUM.

BOGSTAD GÅRD. FOTO: LARS ERLING MIKKELSEN

HAVESTUEN PÅ BOGSTAD GÅRD. FOTO: BOGSTAD GÅRD.

JANUAR

Om vi skrur tiden tilbake og besøker Bogstad en dag i januar 1814, er det ingen lystig forsamling som møter oss. Gjennom vinduene skimtes Peder Anker, urolig vandrende rundt i sine forgylte stuer sammen med sitt eneste barn, datteren Karen. Han var sterkt bekymret for økonomien, ansvaret for alle de ansatte og deres familier og ikke minst for sin svigersønn, grev Wedel.

Med livet som innsats hadde greven reist på nok en seiltur til Danmark for å skaffe kornforsyninger til Norge som var preget av hungersnød. Nå gikk ryktene om at han var død. I midten av januar kom det endelig brev om at alt var vel, men på grunn av isforholdene måtte Wedel reise hjem den lange veien gjennom Sverige. Samtidig mottok Peder Anker brev fra svenske informanter om Kjølfreden. Som en av få i landet ble han tidlig klar over fredsforholdene: Den danske kongen måtte gi fra seg Norge til den svenske kongen, som krigsstatning for Sveriges innsats mot Napoleon.

FEBRUAR

I Christiania var stemningen urolig da ryktene om innholdet i Kieltraktaten etter hvert nådde byen. Avståelsen til Sverige

ble oppfattet som en krenkelse for det norske folk. I februar ble Peder Anker kontaktet av sorenskriver Christian Magnus Falsen for å diskutere rikets sikkerhet. Til tross for at Falsen hadde et dårlig forhold til grev Wedel, dro Anker til Falsens sorenskrivergård på Vollebekk i Ås. Falsen hadde engasjert seg sterkt, og sammen med sin venn, lektoren Johan Gunder Adler, presenterte han et grunnlovskast for et selvstendig Norge der folkesuverenitet og maktfordeling sto sentralt. Dette var ideer som Peder Anker hadde sympatier for.

To dager senere, den 16. februar, dro Anker videre til fetter Carsten Anker på Eidsvoll der prins Christian Frederik hadde innkalt 21 norske stormenn til rådslaging. Den danske tronfølgeren hadde allerede året før blitt sendt til Norge som stattholder med store planer for landet. Overbevist av stormennene fant prinsen ut at han i stedet for å erklære seg som enevoldskonge, som først planlagt, ville han heller la seg velge til norsk konge av en folkevalgt riksforsamling.

Godseier Peder Anker tilhørte overklassen i Norge i 1814, oppvokst i en av landets mest velstående trelastfamilier. Barnedomshjemmet var den nyoppførte praktboligen i Bjørvika som senere skulle bli kjent som Paléet. Sammen med sine tre brødre fikk han en omfattende utdannelse på reise rundt i Europa, noe som ga en uvurderlig kulturell ballast. Språkkyndig, med kunnskaper i alt fra kunst og filosofi til veibygging og botanikk overtok han Bogstad etter sin slektning Morten Leuch, og flyttet inn som nygift 23-åring. Her hadde han sitt virke som trelastmagnat, jernverkseier og veibygger. Stedet ble med årene forvandlet fra å være en lystgård til et hypermoderne mønsterbruk og representasjonsanlegg, besøkt av imponerte gjester fra inn- og utland.

Etter storebrors Bernt Ankers død i 1805 ble Paléet benyttet som kongebolig og var dermed stilt til rådighet for stattholderen prins Christian Frederik da han ankom Norge våren 1813. Det var altså velkjente omgivelser som møtte Peder Anker da han ankom til middag hos Christian Frederik i Paleet 24. februar. Her leste Carsten Anker opp en proklamasjon der det sto at Norge ikke aksepterte Kieltraktaten, men ønsket full selvstendighet.

HERMAN WEDEL JARLSBERG (1779-1840), PASTELL UTFØRT OMKRING 1805 AV DANSK HOFFMINIATYRMALER CHRISTIAN HORNEMANN. GREV HERMAN BLE GIFT I 1807 MED KAREN ANKER (1789-1849), DATTER AV PEDER ANKER OG ENÆRVING TIL BOGSTAD.

For Peder Anker ble dette en pinlig affære, spesielt fordi to svenske representanter og kjenninger av ham overvar seansen. Historiker Bård Frydenlund skriver i biografien om Peder Anker: "Anker selv må ha reist relativt slukkøret fra Paléet i februar-mørket – med tunge tanker om hva hans bekjentskaper i Sverige ville mene og tro om at han var møtt fram i Paléet som Christian Frederiks våpendrager. Var han blitt bondefanget av selvstendighetsmennene? Mye tyder på det, og det må ha gitt ham et tvilsomt rykte hos de fremmøtte, som helt og holdent betraktet ham som "svensksinnet"."

MARS

Det var en lettelse for Peder Anker da svigersønnen grev Wedel endelig ankom Christiania den 3. mars, etter flere måneders fravær. Ingen annen nordmann var så godt orientert om hva som foregikk på den internasjonale arenaen som han. Som adelsmann, jurist og godseier med oppvekst på det europeiske kontinentet sto han i en særstilling både sosialt og økonomisk.

I flere år hadde grev Wedel ønsket et brudd med det danske eneveldet og sett for seg en løs union med Sverige. Både han og Peder Anker hadde de siste årene knyttet nære bånd til svenske stormenn i forbindelse med handelsvirksomhet. I tillegg var de opptatt av å oppnå fred med England og sikre fri handel vestover. Begge hadde de engasjert seg i opprettelsen av norske institusjoner som universitet, bank og Selskapet for Norges Vel.

Før greven møtte sin familie på Bogstad, stoppet han ved Paléet. Christian Frederik tok imot en fryktet motstander som opprørt konfronterte prinsen om konsekvensene av hans politikk. I likhet med sin svigerfar Peder Anker var Wedel enig i prinsens plan om å kalle inn til en grunnlovgivende forsamling, men mente det var åpenbart at stormaktene ikke ville forholde

seg passive til prinsens opprør. Det måtte i følge Wedel åpnes for forhandlinger mellom Sverige og Norge. Christian Frederik lot seg ikke overtale. Samtidig advarte han greven om å gå offentlig ut med sitt syn, da det kunne skape uro i landet.

Senere ankom greven Bogstad der grevinnen Karen og barna ventet sammen med Peder Anker. I samtaler med venn og politisk meningsfelle Jacob Aall roes han ned. Tiden var inne for å legge planer og handle strategisk. Grev Wedel, som sto i fare for å bli oppfattet som en forræder av sine landsmenn, ble overbevist om at han måtte holde en lav profil og bøye seg for Christian Frederiks planer. I hvert fall frem til Riksforsamlingen startet.

APRIL

På Eidsvoll ledet grev Wedel det såkalte unionspartiet som var i mindretall og i opposisjon til det såkalte selvstendighetspartiet. Carsten Anker hadde stilt sitt hjem til rådighet, men var selv reist til England for å tale Norges sak. I fetterens fravær fikk Peder Anker, med sitt joviale og sosiale vesen, en naturlig rolle som underholdende vert. Han ble valgt til forsamlingens første president og dermed testet ut som leder for en sammensatt gruppe menn med svært ulike preferanser og vaner. Grev Wedel var medlem i konstitusjonskomiteen og gjorde en stor innsats under utformingen av Grunnloven.

MAI

Det må ha vært med blandede følelser Peder Anker og grev Wedel vendte tilbake til Bogstad etter at Christian Frederik enstemmig ble valgt til Norges konge den 17. mai.

Da kongen noen dager senere holdt sitt inntog i Christiania ble han møtt med blomster og en jublende folkemengde. Første stopp ble Sinsen der Peder Anker var vert for en lunsj. På

DETALJ AV PRISMEKRONEN I HAVESTUEN. FOTO: MORTEN BRUN

kvelden var det stor fest i Paléet med servering av punsj og øl. Etterpå skrev Christian Frederik i sin dagbok: "verken kammerherre Anker eller Wedel viste seg i dag; jeg tror frykten for å bli forhånt holdt dem tilbake på Bogstad. De forega sykdom."

Ukene som fulgte var særlig vanskelige for grev Wedel som ble utsatt for svertekampanjer og trusler. Den 20. mai skrev en innsender i *Intelligentssedlerne*: "...burde han da ikke Ører og Næse afskjæres, og han saaledes overføres til den svenske

Grænse, hvor han kunde nyde Belønning for hans usle og feige Slavesind?" Truet, men fryktløs skal Wedel ha ridd sine turer frem og tilbake til Bogstad og grevskapet Jarlsberg i Tønsberg denne sommeren.

I Christiania hadde man registrert at enkelte av vennene fra unionspartiet på Eidsvoll hadde samlet seg på Bogstad. Slottsprest på Akershus Claus Pavels skriver i sin dagbok 26. mai "...Ak, paa Bogstad er i disse Dage samlede Wedel,

BLÅKABINETTET PÅ
BOGSTAD MED BILDE AV
KONG CARL XIII,
SVENSK-NORSK UNIONS-
KONGE
1814-1818. PORTRETTET ER
GAVE FRA KONGEN TIL
STATSMINISTER PEDER ANKER.
FOTO: BOGSTAD GÅRD.

Løvenskiold, Grøgaard og alle disse Norges farligste Fiender, farligere end Pontecorvo, der kommer aabenlyst med Sværdet i Haanden. Hvo ved, hvilke Planer der udklækkes deroppe?"

JUNI

I begynnelsen av juni mottok Peder Anker brev fra både Jacob Aall og Severin Løvenskiold som fortalte om vanskelige forhold i nærmiljøet der folket manglet det meste og utålmodigheten vokste. De var svært skeptiske til den nye norske statsledelsen. Løvenskiold skrev blant annet: ".hvoredes skulde jeg føle mig lykkelig, ved daglig at være omgivet af Nød og Elendighet, af tusinde Trængende, hvis Trang ieg for Øyeblikket kun kummerlig kan afhielppe, som ieg strax maae overlade til sin sørgelige hielpeløse Skiebne? Gid de Mænd, som endnu ikke vilde kiende Landets Nød, stode i mit Stæd, med Villie og Ævne til at afhielppe den Elendighet, hvortil ieg daglig er Vidne!"

I følge nedtegnelser skal Peder Anker raskt ha besvart brevet fra Løvenskiold. Svaret er dessverre ikke bevart eller funnet. Det kunne ha gitt oss verdifulle opplysninger om hvordan Peder Anker oppfattet situasjonen på Bogstad. Sannsynligvis ville vi lest om den samme usikkerhet, nød og misstemning som rådet i folket. Som representanter for landets viktigste næringsveier med mange tusen ansatte var de store godseierne godt kjent med folkets lidelser og sørgelige virkelighet.

Til tross for bekymringer og mismot beholdt Peder Anker humøret utad og inviterte gjerne den nye kongen til middag på Bogstad. Den 12. juni kom den britiske regjeringsrepresentanten John Philip Morier sammen med Christian Frederik. Morier hadde noen dager tidligere erklært overfor Christian Frederik at England ikke kunne fravike sine traktater med Sverige og derfor ikke kunne verge det norske folks interesse før det hadde godtatt unionen med Sverige. I sin dagbok skrev Christian Frederik om denne middagen at Peder Anker var i godt humør, mens Wedel holdt seg mer i bakgrunnen. "Jeg talte kun om likegyldige Ting med Wedel." konstaterte Christian Frederik som

bebreidet Morier for å ha gitt Anker og Wedel innsyn i konfidensielle dokumenter.

I slutten av juni kom diplomater fra Preussen, Østerrike, Russland og England til Christiania for å kunngjøre hvilke politiske vilkår Norge måtte oppfylle. Få dager etterpå var de samlet i middag på Bogstad, denne gangen uten kongen tilstede. Den 3. juli skrev grev Wedel til Jacob Aall om stormaktsutsendingene at de "er oprigtigen besjælede af det Ønske at forebygge dette Lands totale Ødeleggelse." Men greven og folk flest fryktet nå at det ville bli krig.

JULI-AUGUST

I slutten av juli rykket svenske styrker over grensen, men krigen ble kortvarig. I begynnelsen av august tok den svenske kronprinsen Carl Johan initiativ til våpenhvile og fredsforhandlinger i Moss. Mossekonvensjonen ble undertegnet 14. august og slo fast at den svenske kongen godtok Eidsvollsgrunnloven mot at Christian Frederik kalte inn til et overordentlig Storting og frasa seg den norske tronen. Grev Wedels umiddelbare oppfatning var at Mossekonvensjonen og Christian Frederiks opp-treden både var en ydmykelse for fedrelandet og en krenkelse av hærens ære som burde ha kjempet til siste slutt. Generelt var befolkningen opprørt nå som nordmennene måtte godta unionen med Sverige.

SEPTEMBER

Etter Mossekonvensjonen kom flere svenske kommisærere til Christiania, og i august og september not grev Wedel en voksende tillit og anseelse. Pavels skriver i sin dagbok 9. oktober: "I Selskabet hos Biskopen var ogsaa Grev Wedel, som nu igjen er en agtet og hædret Mand, der med Bifald kan prædike fra Tagene, hvad han forhen hviskede i Lønkammerne." Nå var det for alvor duket for middager og politiske samtaler på Bogstad. Den 5. september inviterte Peder Anker den svenske statssekretæren Gustaf Frederik Wirsén og general Gustaf Reinhold

Boije, som særlig lot seg imponere over grev Wedels omfattende kunnskaper.

OKTOBER

Da det overordentlige Storting ble samlet i Katedralskolens store auditorium 7. oktober var grev Wedel blant de 79 valgte representantene som fikk i oppgave å forhandle frem endringer i Grunnloven slik at den kunne tilpasses en union med Sverige. Kyndig ledet av Wilhelm Frimann Koren Christie var behandlingen i sin helhet ferdig 4. november og den ble straks godkjent av de svenske kommisærene. Hovedsakelig var den nye Grunnloven en kopi av det som ble vedtatt på Eidsvoll, men den personlige kongemakten ble avgrenset, og Stortingets og regjeringens stilling overfor kongen ble styrket. Stortinget godtok at Christian Frederik sa fra seg tronen. Samme dag ble Carl 13. av Sverige enstemmig valgt til Norges konge.

NOVEMBER

Få dager senere, den 7. november, ble grev Wedel valgt til leder for stortingsdelegasjonen og fungerte som Carl Johans rådgiver i sammensetningen av det nye statsrådet. Som historiker Carl Emil Vogt påpeker var de øvrige statsrådene ikke unionsvenner som grev Wedel og Anker, men tidligere selvstendighetsmenn: "Regjeringen kronprinsen utpekte etter råd fra Wedel, sprang ut av begges kloke hoder. Enkelte har kalt den en nasjonal samlingsregjering. For det første hadde selvstendighetsmennene prestisje i Norge. For det andre ville en regjering av unionsvenner blitt sett som en fiendtlig regjering."

I følge muntlige kilder var det i hagestuen på Bogstad at Carl Johan skal ha spurt Peder Anker om å påta seg stillingen som statsminister for den norske regjeringen. I dag kan vi vagt ane den fortettete stemningen, duften av piperøyk og voksløys, blafrende mot de store italienske mesterstykkene av malerier. Der står Kronprinsen i samtale med Peder Anker foran peisen, og noe motvillig blir han overtalt til å påta seg det viktige embetet. Triumferende kunne Kronprinsen fortelle sine adjutanter at han nå hadde "røkt bjørnen ut av hiet".

Den 18. november ble den første norske regjeringen formelt utnevnt med påfølgende markering i Paléet. Grev Wedel ble finansminister og i praksis regjeringens leder i Norge. Den 28. november kom Carl Johan pånytt til stor middag på Bogstad sammen med blant annet Carsten Anker fra Eidsvoll.

DESEMBER

I tillegg til den vanskelige oppgaven med å få skikk på de norske finansene overtok grev Wedel ansvaret for den videre driften av storgodset Bogstad, godt støttet av sin kone. Det var en høygravid grevinne Karen som måtte ta farvel med sin kjære far på Bogstad i begynnelsen av desember. Få dager senere fødte hun grevparets fjerde barn, en pike, som flere år senere giftet seg inn i Løvenskiold-familien og selv ble mor til en statsminister.

I Pehchlinka huset på Blasieholmen, midt imot slottet i Stockholm, skulle det vise seg at Peder Anker raskt etablerte seg i sin nye tilværelse. Han ble et viktig diplomatisk bindeledd mellom den svenske kongen og den norske regjeringen i de utfordrende årene som fulgte etter 1814.

Anne S. Simonnæs, historiker og fagkonsulent på Bogstad gård.

1814 møter 2014
på Bogstad

Åpningstider og priser

Café, butikk og utstilling i Vestibyen hele året:
Tirsdag-søndag kl. 12-16

Daglige omvisninger i museet hele året:
Søndag kl. 13 og 14 og hver onsdag kl. 13
Fra 11. mai til 28. september:
Hver dag kl. 13 og 14 (mandag stengt)

Priser omvisninger:
Voksen kr. 95,- / Honnør og student kr. 70,- / Barn kr. 30,-
Omvisning for grupper kan bestilles hele året.

LITTERATUR OG KILDER

Ahnfelt, Arvid: Kong Christian VIII's Dagbog fra Regenttiden i Norge: Efter Kongens franske Originalhaandskrift. København 1883.
Alnæs, Karsten: 1814. Miraklens år. Oslo 2013.
Frydenlund, Bård. Stormannen Peder Anker. Oslo 2009.
Nielsen, Yngvar: Lensgreve Johan Caspar Herman Wedel Jarlsberg 1779-1840. Bd. 1-3. Kristiania 1901-1902
Pavels, Claus: Claus Pavels' Biografi og Dagbøger/udgivne i Uddrag af Claus Pavels Riis. Bergen 1864.
Vogt, Carl Emil. Herman Wedel Jarlsberg. Nasjonal strateg og svigersønn på Bogstad. Norsk Folkemuseum, avd. Bogstad 2013.
Steen, Sverre. 1814. Oslo 1951.

av Erika Ravne Scott og Kari Telste

Bybygg skal rehabiliteres, men hva skal de nyrenoverte utstillingsarealene fylles med? Norsk Folkemuseum har betydelige samlinger av interiører, møbler og gjenstander fra øvre og midtre sosiale lag i Norge. Nå skal denne store samlingen fram i lyset igjen!

Museer forteller historie gjennom ting. Samlingene kan fortelle om stil, smak og omgangsformer, og om kulturkontakt på tvers av landegrensener og sosiale skillelinjer. I den nye utstillingen som har arbeidstittel TidsRom skal fortellingene flettes sammen til en større historie. Tingene viser hvor annerledes fortiden var og gir samtidig mulighet til å gjenkjenne livet i dag og forstå hvordan dagens samfunn er blitt formet i samspill med verden omkring.

SE OPP FOR HISTORIEN!

Gipstak fra samlingene vil inngå i utstillingen. Et gipstak fra 1650 viser de syv dydene og sier noe om den tids religiøse forestillingsverden, mens et gipstak fra 1662 viser de da fire kjente kontinenter: Europa, Asia, Afrika og Amerika. Dette taket gjenspeiler hvordan verdensbildet var på 1600-tallet og vitner om interessen for verden utenfor Norge. Med utgangspunkt i disse takene og andre ting vil publikum få innblikk i hvordan impulser utenfra har inspirert og formet norsk kultur gjennom 300 år. Et hollandsk skap, et rose malt møbel, et kinesisk teservise, en biedermeierstol, en astrallampe – tingene rommer historie om livet slik det utfoldet seg til ulike tider.

VANDRING GJENNOM 300 ÅR

Publikum kan vandre gjennom historien samtidig som de kan stoppe opp for å fordype seg i temasoner. I første etasje vil de bevege seg gjennom 1600- og 1700-tallet, og i andre etasje gjennom 1800-tallet. Temasonene skal gi innsikt i utvalgte temaer. Her kan publikum lære mer om endringer i drakt, belysning, selskapsliv og familieliv, husholdning, religiøsitet, hygiene og mye mer.

PÅ BESØK I FORTIDA

Publikum kan besøke fire originale interiører. I første etasje vil det være en visittstue fra Christiania, en skipperstue fra Arendal og en storstue fra Solør, alle fra midten av 1700-tallet. Rommene illustrerer forbindelsene mellom by, småby og embetsgårder på landet. Historiene om familiene som bodde i disse stuen gir innsikt i handel, sjøfart, slektskap og innvandring. I andre etasje finnes en hagestue med originale møbler fra sommerstedet Smedbråten bygget i 1860. Rommet vitner om den distinkte nygotiske stilen og om borgerskapets livsstil.

SILHUETT I NORSK FOLKEMUSEUMS SAMLINGER

BAK KULISSENE

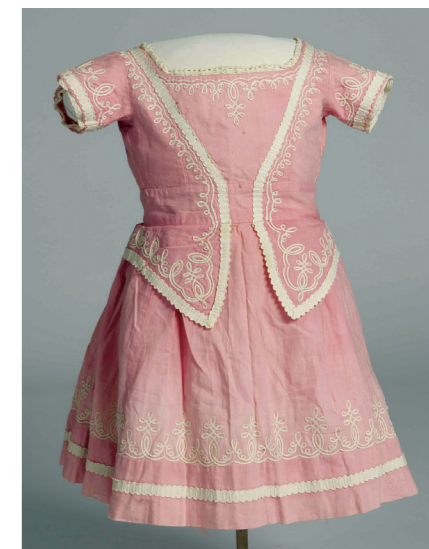
Det spesielt interesserte publikum kan bevege seg opp i tredje etasje til studiemagasinet. Her får de et sjeldent innblikk i det som finnes bak kulisene. Magasinet vil være innredet med hyller hvor møbler og andre gjenstander står på rekke og rad fra gulv til tak.

Norsk Folkemuseum går nå inn i en intensiv periode for å planlegge og gjennomføre utstillingen. Mange av gjenstandene trenger omfattende konservering og det er behov for betydelig innsats når det gjelder forskning og kunnskapsutvikling. For å få tingene til å fortelle, må vi finne fram til nye opplysninger både om enkeltgjenstander og om de kulturhistoriske sammenhenger de har inngått i. I Bulletinen framover vil vi presentere utvalgte tema og gjenstander, slik at museets venner kan følge med på utstillingsarbeidet.

Erika Ravne Scott er førstekonservator i Kulturhistorisk avdeling ved Norsk Folkemuseum

Kari Telste er førstekonservator i Kulturhistorisk avdeling ved Norsk Folkemuseum

Alle foto: Norsk Folkemuseum

I forvandlingens tegn

Bybygg 1914–2014

av Inger Jensen og Kjersti Sundt Sissener

Endelig er vi i gang med en omfattende rehabilitering av museets bybygg som åpnet for hundre år siden, og som har vært stengt siden 1993. Stengingen av museets bysamling skyldtes dels at Ibsens arbeidsværelse ble flyttet til det nyåpnede museet i Arbins gate og stortingssalen til Besøksenteret eller Stortingets hus. Samtidig viste det seg at bygningen hadde store mangler. Det var med tungt hjerte museet derfor måtte stenge denne viktige utstillingen, og i tjueto år har vi arbeidet for å skaffe finansiering til rehabilitering av bygningen og til å bygge nye utstillinger. Det er derfor med stor glede vi ser at Norsk Folkemuseums bybygg er kommet på statsbudsjettet, og vi har mottatt de første tilskuddene til dette arbeidet. Endelig er vi i gang!

HVA SKJER?

De siste ti årene har vi utarbeidet grunnlaget for rehabilitering og utvikling av nye utstillinger, og nå er vi i gang med detaljplanlegging og skal iverksette rehabiliteringsarbeidet, mens innholdet i utstillingen skal utvikles og konkretiseres. I løpet av de to siste årene har museets håndverkere og konservatorer forberedt byggearbeidene. Utstillingsrom og magasiner er tømt for gjenstander, og det er ikke lite. Tømming innebærer at alle gjenstander håndteres med forsiktighet og overflyttes til nye magasiner. De er fotografert og katalogopplysninger og tilstand er kontrollert. Utvelgelsen av gjenstander til de nye utstillingene er også begynt, og arbeidet med å klargjøre disse for utstilling er igangsatt. Til nå har vi håndtert mer enn 3 000 gjenstander og antikvariske bygningsdeler. I år står museets ovnssamling for tur, og vi skal demontere de antikvariske interiørene slik at de bygningsmessige arbeidene kan begynne.

PUBLIKUM FORAN BYBYGGINGEN VED ÅPNINGEN ETTER NYMONTERINGEN AV STORTINGSSALEN PÅ MUSEET I 1914. FOTO: NORSK FOLKEMUSEUM.

ADOPTER EN GJENSTAND

Arbeidet med rehabilitering av bygningen og bygging av nye utstillinger og studiemagasin er kostnadsberegnet til 160 millioner kroner, og vi har fått tilsagn om 80 millioner kroner over statsbudsjettet. Dette er uten tvil det største løftet for Norsk Folkemuseum på mange år, og vi har fullfinansiert de bygningsmessige arbeidene, men det gjenstår å finansiere selve utstillingen, og her håper vi på støtte fra mange hold. I Museumsbulletinen vil vi holde dere orientert om arbeidet og presentere gjenstander og interiører som vil bli vist i den nye utstillingen. Vi håper dette vil skape interesse for arbeidet, og vi håper på hjelp fra Museets mange venner til å finansiere utstillingene. Vi inviterer derfor til å «adoptere» gjenstander og interiører gjennom store og små pengegaver. Hvordan dette kan gjøres, vil vi fortelle mer om i de kommende bulletinene. Der vil vi altså presentere ulike gjenstander og interiører som skal vises i utstillingen, både om deres historie og om hva som skal skje med dem før de kan stilles ut.

Da museets bybygg ble reist i 1914, var dette kun mulig gjennom generøs støtte fra Museets venner. La oss få til det samme i dag!

Inger Jensen er sjefkonservator på Norsk Folkemuseum
Kjersti Sundt Sissener er leder for Norsk Folkemuseums Venner

GLIMT FRA ARBEIDET
MED Å TØMME BYBYGG
SLIK AT DET KAN
REHABILITERES OG
GI ROM FOR
NYE UTSTILLINGER.

ALLE FOTO:
KONSERVERINGSSEKSJONEN
PÅ NORSK FOLKEMUSEUM.

Museets vårprogram

av Anna Lena Flatland

Høydepunkter i mars, april og påsken

I 2014 er det to hundre års jubileum for den norske grunnloven. Hva er sammenhengen mellom den norske grunnloven og Napoleonskrigene? I januar åpnet H.M Dronningen jubileumsutstillingen "1814- Spillet om Danmark og Norge". Den forteller en av Norges mest spennende historier og hva som var forhistorie og opptakten til grunnloven vår. Utstillingen vises ut juli.

I tilknytning til denne utstillingen følger vi opp med programdager og omvisninger i utstillingen på utvalgte søndager:

Søndag 2. mars, søndag 22. mars og søndag 6. april kl. 13.00 tilbyr vi **omvisninger** i utstillingen med historiker og ansvarlig for utstillingen Monica Mørch. Dette er en fin anledning å få en innføring i opptakten til de historiske dagene på Eidsvoll.

Søndag 11. mai, søndag 25. mai, søndag 8. juni og mandag 9. juni kl. 13.00 tilbyr vi **familievandring** i utstillingen. Disse omvisningene retter seg spesielt mot barn og deres familier.

Det blir også Skogdag søndag 16. mars og Samisk dag søndag 30. mars. Lørdag 12. april har vi premiere på årets påskekrim. Det er det fjerde året vi arrangerer **Kriminell påske** på museet.

PÅSKEN PÅ FOLKEMUSEET

Fra lørdag 12. april til og med mandag 21. april inviterer vi til **Kriminell påske**.

Årets påskekrim er skrevet av forfatter Hilde Hagerup. Handlingen foregår på Folkemuseet. I 2012 kom Hilde Hagerup og Klaus Hagerup ut med boka *Mysterier med den forsvunne diamanten*. Dette var den aller første saken til Mesterdetektiv Tim & Co, og den første boken Hilde og Klaus Hagerup skrev sammen. I år kommer den fjerde boka om Mesterdetektiv Tim & Co.

Krimhistorien i år heter **Grunnlovsmysteriet**. Fjærpenen til en av Eidsvollmennene Johan Matthæus Buschmann ligger i en safe på museet. Buschmann var den trønderske bankmannen som sannsynligvis renskrev Norges lover for snart tohundre år siden. Koden til safeen har kurator på museet Filippa Grønn glemt.

Eidsvollmennene kom fra nesten hele landet, fra Sør- Norge til Nord- Trøndelag. Sporene du trenger for å åpne safeen er gjemt over hele Folkemuseet. Hopp inn i tidsportalen og god jakt!

Vi utfordrer publikum til å være Tim & Co, løse oppgaver og finne frem til koden til safeen. Dette er en morsom aktivitet for hele familien. Det blir også eggmalerverksted og Barnas pannekakehus og formidling av påsketradisjoner. Påskekrimmen arrangeres i samarbeid med forlaget Aschehoug.

ÅRETS PÅSKEKRIM: "GRUNNLOVSMYSTERIET" AV HILDE HAGERUP.

Illustrasjon: Ella K. Okstad.

TURIST I EGEN BY

Søndag 27. april kl. 13 er det konsert med "Comet Kid". Konserten er i samarbeid med Musikk- og kulturfestival Miniøya. Denne dagen deles det ut gratis Oslo Pass i Rådhuset. Passet er gyldig denne dagen og gir gratis inngang til over 30 museer og attraksjoner. Dette er en fin anledning til å bli kjent med Oslo by.

FOLKEVOGN OG PORSCHÉ

Søndag 4. mai kl. 11: Veteranbiltreff i samarbeid med VW-klubben og Porsche 365-klubben.

VI ØVER TIL 17.MAI

Søndag 11. mai kl. 12: Vi feirer grunnloven vår og over til 17. mai med bunader, barnetog, is og pølser. Det blir familievandring i jubileumsutstillingen. 17. mai leker. Opptreden ved Oslo håndverker sangforening. Visning og foredrag om broderte bunader. Ta med bunad skjorten og få den strøket!

NORGES NASJONALDAG

Lørdag 17. mai kl. 12: Bygdø skoles 17. mai-feiring på Folkemuseet. Utstillingene er stengt. Gratis adgang til museumsområdet. Åpent for alle.

BROSTENSBALL

Søndag 25. mai kl. 12: Sommeren 1814 bodde kong Christian Fredrik på Bygdø kongsgård. Han deltok aktivt i selskapslivet i Kristiania; vi tar opp tråden. Ta på deg finstasen og bli med på ball! Kom på dansekurs og lær skikk og bruk i 1814. Kroneverksted.

Se våre hjemmesider for mer program: norskfolkemuseum.no

Anna Lena Flatland, programansvarlig og leder for Program- og markedsseksjonen

By og bygd 70 år!

Norsk Folkemuseums årbok nr 45: **Forskning og fornyelse. By og bygd 70 år**, redigert av Inger Jensen, Kari Telste og Jon Birger Østby, er nå i salg i Museumsbutikken.

By og bygd ble første gang utgitt i 1943, og vi har nå gleden av å presentere et rikholdig jubileumsnummer. Gjennom ti artikler blir linjer i kulturhistorisk museumsforskning og arbeidet med å fornye museet trukket opp. Et viktig spørsmål er hvilken betydning museene tidlig på 1900-tallet hadde for framveksten av kulturhistorisk forskning i Norge. Vi var også nysgjerrige på det profilerte forskningsmiljøet ved museet i etterkrigstida, og ville portrettere noen av forskerne fra denne perioden. På sine forskjellige felt bidro de til å styrke og fornye Norsk Folkemuseum, og det er ikke uten grunn at denne perioden i ettertid er blitt kalt "gullalderen".

Fornyelse har skjedd på flere måter. Vi kan lese om hvordan Hans Aall tidlig gikk nye veier for å skape kulturhistoriske bilder gjennom rikt illustrerte praktverk, og vi blir også tatt med på prosessen med å skape nye, troverdige og tidsriktige interierer i to av husene på Enerhaugen. Norsk Folkemuseum spilte en sentral rolle i den digitale utviklingen av katalogopplysninger som danner grunnlag for formidlingen på DigitaltMuseum, og i dag blir nye digitale metoder prøvd ut for å ta vare på vår kulturhistorie og immaterielle kulturarv.

Forskning og fornyelse kan kjøpes for kr. 198 i museumsbutikken. Med medlemskort i Venneforeningen får du 20 % rabatt. Boka kan også bestilles på e-post: forlaget@norskfolkemuseum.no. Med frakt og ekspedisjonsgebyr blir prisen kr. 255.

Kari Telste

Portretter 1814 – 2014

Et portrett er inngangen til utallige fortellinger. Om menneskeskjebner, eventyrlige opplevelser og innsats, om historiske perioder og hendelser, om mote, konvensjoner, stil og form.

Et portrett er en form for en biografi der kunstner og modell møtes for å beskrive en historie. Resultatet kan være et oljemaleri, en skulptur eller byste, en tegning eller et fotografi i så vel små og store formater. Oppgaven er utfordrende for kunstneren; han eller hun skal bidra til å gi et sant bilde av den fremstilte og samtidig sørge for at portrettet tar vare på personens ettermæle. Karikaturen, som også er et virkemiddel innen portrettsjangeren, har en annen oppgave der kunstneren ofte er helt fristilt fra modellen og fortellingen treffer på en annen måte.

Portretter utgjør et viktig visuelt arkiv og virkeliggjør personer som tilhører fortiden. Dette kommer tydelig frem i den storslagne 1814-utstillingen som nylig åpnet på Folkemuseet. De utvalgte portrettene, hvorav flere kommer fra Frederiksborg Slott, synliggjør aktørene som var aktive i de dramatiske årene rundt Spillet om Danmark – Norge.

Den foreliggende boken *Portretter 1814 – 2014* søker å vise hvordan nettopp kunsthistorien; portrettsjangeren kan være et viktig bidrag til å fortelle deler av norsk historie- og samfunnsutvikling de siste 200 årene. Gjennom kunstneriske portretter av et utvalg på 80 kvinner og menn, som alle har spilt markante roller i sin tid, fortelles utrolige historier om arbeid, innsatsvilje, optimisme og mot. Kunstnerne på sin side har i ulike medier mestret å gi liv til modellene og sørget for at deres historier ble kjent i samtid og fremtid.

Boken er inndelt i fem kapitler – tidsperioder – den har en innledning om portrettkunst i Norge og et forord av stortingspresident Olemic Thommessen.

Janike Sverdrup Ugelstad

Carsten Hopstock til minne

av Inger Jensen og Torgeir Kjos

Tidligere førstekonservator ved Norsk Folkemuseum Carsten Hopstock døde brått 31. januar 2014, nær 90 år gammel. At Carsten ikke er blant oss lenger er vanskelig å forstå. Et langt og innholdsrikt liv som kulturhistoriker, museums mann og kunnskapsformidler er over, men alt han sto for og fikk utrettet har satt dype spor som ikke vil bli borte.

Carsten ble født 13. mars 1924 i Kragerø som yngste sønn av byens apoteker. Oppveksten i hjembyen med dens tradisjonsrike embets- og handelsborgerskap ga ham tidlig sterke impulser. Kjærligheten til og interessen for dette miljøet og de historiske sammenhengene det sto i, ikke minst den kulturelle påvirkningen fra Europa, fortsatte å prege hans faglige og personlige orientering livet ut. Etter avlagt magistergrad i kunsthistorie i 1953 kom han til Norsk Folkemuseum som konservator ved Byavdelingen året etter. Stillingen omfattet også ansvaret for den nyopprettede Bogstad Stiftelse fra 1955 og Norsk Farmasihistorisk Museum fra 1957. På Norsk Folkemuseum ble han værende hele yrkeslivet ut, i 37 år til oppnådd pensjonsalder i 1991. Fra 1972 var han førstekonservator.

Fra første stund kom Carstens spesielle egenskaper museet til gode. Hans grundighet, vitenskapelige etterrettelighet og evnen til å gripe både helheten og detaljene i de kulturmiljøene han var opptatt av har satt en standard få andre kan måle seg med. Formidlingstalentet var i en klasse for seg selv. Gjennom en serie radio- og fjernsynsprogrammer tilbake til begynnelsen av 1960-tallet og tusenvis av lysbildeforedrag, omvisninger og forelesninger i alle slags forsamlinger over hele landet oppnådde han en unik popularitet som folkeopplyser. Legendariske er hans mangeårige lørdagsforedrag på museet, der publikum ventet i kø i timevis med termos og matpakke for å sikre seg de beste plassene. I slike sammenhenger kom hans smittende fortellerglede, imponerende kunnskapsmengde og sterke personlige utstråling aller best til sin rett.

Bak den ubesværede formidlingsformen lå det i virkeligheten nitide forberedelser. Carsten arbeidet så å si kontinuerlig. Han samlet opplysninger, systematiserte informasjon og presenterte ny innsikt overalt hvor han var. Den samme nøyaktigheten preget også de delene av museumsarbeidet offentligheten ikke ser. Fyldige registreringer, katalogiseringer og rapporter fra hans hånd er stadig viktige for videreutviklingen av museet. Så sent som noen uker før han døde dukket det opp et nesten 50 år gammelt, utførlig notat fra arkivet om eldre forretningslokaler i Oslo. Denne dokumentasjonen vil bli til stor nytte i arbeidet med å fornye kolonialen i Gamlebyen.

Blant Carstens mange fullførte utstillingsoppgaver på museet kan nevnes viktige deler av Bysamlingen, innredningene av Enerhaugen, Chrystiegården og kolonialen samt fremfor alt hele det store Apotekmuseet. De fleste forbinder nok Carsten mest med gjenstander av høy estetisk kvalitet fra velstående

CARSTEN FOTOGRAFERT TIL 70-ÅRS DAGEN, MARS 1994.

sosiale lag av samfunnet. Han arbeidet imidlertid like samvittighetsfullt med miljøer som kunne synes ham mer fremmed når oppdraget krevde det. Enerhaugen er allerede nevnt. Et annet eksempel er innføringen av vaskekone Gunda Eriksens bo, som lenge var nesten glemt og først kom frem i lyset igjen i forbindelse med Wessels gate 15. Hans kulturhistoriske perspektiv var i det hele tatt først og fremst dagliglivet – menneskenes tanker, holdninger, følelser og levesett vel så mye som tingene i seg selv. Sånn sett blir et vaskevannsfat like interessant som pene ting av glass og porselen, slik han selv ofte formulerte det.

Mindre allment kjent er kanskje hans omfattende faglige forfatterskap, som inneholder alt fra lange, vitenskapelige avhandlinger til små, populariserende kåserier. I likhet med foredragene kjennetegnes det av en særegen kombinasjon av bred historisk oversikt, kildebaserte faktareferanser og et stort innslag av overraskende, gjerne humoristiske, observasjoner og assosiasjoner. Av en bibliografi på godt over 50 poster må Bogstad. Et storgods gjennom 300 år i to bind fra 1997 regnes som hovedverket. Bogstad er stedet som lå hans hjerte aller nærmest, og det var en særskilt glede for ham å skrive disse bøkene ferdig.

Carstens kapasitet begrenset seg ikke til arbeidsgiveren alene. Ulønnet og på fritiden har han spilt en stor rolle som kulturhistorisk veileder i ulike funksjoner ved institusjoner og privateiendommer som Alvøen i Bergen, Baroniet Rosendal, Eidsvollsbymningen, Fritzøehus, Jarlsberg hovedgård, Rød herregård og Ulefos hovedgård for å nevne noen. Berg-Kragerø Museum i fødebyen står i en særstilling. Der fikk han sin første museale yrkeserfaring, som ansvarlig for oppbyggingen av institusjonen fra grunnen av i 1945 til den åpnet for publikum i 1955. Han satt også i styret for Akershus Slotts Venner og Nord-

CARSTEN UNDERSØKER SØLV, MAI 1956.

CARSTEN AVDUKER BYSTEN AV HANS AALL PÅ DEN NYE Plasseringen I BESØKSENTERET, DESEMBER 2011.

manns-Forbundet i en årrekke og var selv med på å stifte hele tre venneforeninger på sin egen arbeidsplass – Norsk Folkemuseums Venner, Norsk Farmasihistorisk Museums Venner og Bogstad Gårds Venneforening. I alle disse fungerte han som det selvfølgelig faglige og sosiale midtpunkt helt frem til sin død.

Carsten delte raust sin kunnskap, entusiasme og arbeids glede med oss til det siste. Vi så alltid frem til å møte ham og få ny inspirasjon i vårt eget arbeid. Med Carsten føles det som om en hel epoke er ugjenkallelig forbi. Han var blant de få gjenlevende av sin generasjons markante fagfolk og en av de siste representantene for den kulturtradisjonen han selv var en integrert del av i kraft av sin personlige bakgrunn og erfaring. Gjennom 60 år, halve museets historie, var han vårt kanskje fremste ansikt utad. Vi minnes ham med stort vemod, men også dyp taknemlighet. Måtte hans genuine begeistring over kulturhistorien bli vår!

Rett før jul i 2013 skrev Carsten denne korte artikkelen, som var den siste han rakk å gjøre ferdig. Den oppsummerer på mange måter hans faglige og personlige liv: det kulturhistoriske materialet han var mest opptatt av, sammenhengen mellom Norge og Europa og hans egen bakgrunn som en del av det hele. Vi trykker den her i respekt for hans minne.

Om hollandske stoler i Norge. En teori.

av Carsten Hopstock

I 1500- og 1600-årene eksporterte hollenderne mengder av enkle, moderne stoler til Norge. For å gjøre transporten greiere og så rasjonell som mulig, sendte disse dyktige handelsfolk møblene som halvfabrikata i skutene sine opp til Norge, det vil si som enkle treskjeletter som kunne stables greit i lasten. Så kunne nordmennene selv fullføre dem med stopp og trekk etter eget valg. Nordmennene kunne velge mellom trekk av tekstil eller skinn i de farger de selv ønsket. De kunne med andre ord gjøre stolene ferdig selv.

Slike stolskjeletter var av eik eller bøk. Hvis nordmennene ønsket treverket brunt, kunne de eventuelt stryke over dem med brunlig valnøttsaft. Men ved vanlig boning ville de også få en brunlig farge, som tiltok med årene ved jevnlig boning. Dette gjelder mange norske byer og tettsteder, særlig i Syd-Norge. I Kragerø, som jeg kjenner best fordi jeg er født og oppvokst der, kan jeg nevne legefamilien Homann som eventuelle importører av slike stolemner. På familien Homanns landsted Berg ved Hellefjorden lå det på fjøstrevet en slik hop med stolemner helt frem til 1943, da siste eier frøken Henriette Marie Homann – «Jeia» – døde. I dag er Berg Kragerø kommunes museum.

Vi må tenke oss følgende historie: Disse stolemnene er ankommet Kragerø tollstasjon, som rimeligvis har avertert dem til salgs. Familien Homann i Kragerø har kjøpt dem og lagret dem inntil videre på sin landgård Berg til senere bruk. Men disse stolemnene ble aldri brukt av familien Homann, som var viden kjent for sine kulturhistoriske interesser. På dødsboauksjonen etter Henriette Marie Homann i 1943 ble stolene kjøpt av en snekker, som heller ikke kom til å bruke dem, men solgte dem til meg. Det dreier seg i alt om 6 stoler, hvorav én med høyere rygg og armlener. Jeg har fått gjort stolene i ferdig stand av en fagmann, ved å stoppe og trekke dem i mørke brunt skinn og blank messingsøm.

EN AV CARSTENS NEDERLANDSKE RENESSANSESTOLER FOTOGRAFERT HJEMME I HANS EGEN STUE. STOPPINGEN OG TREKKET FIKK HAN SELV FORNYET FOR NOEN FÅ ÅR SIDEN.

Norsk Folkemuseums Venner

Bli medlem av NORSK FOLKEMUSEUMS VENNER

Som medlem støtter du Norsk Folkemuseum, en av landets eldste kulturinstitusjoner.

Du blir invitert til spesielle arrangementer, aktiviteter for barn, omvisning i utstillinger og turer. Medlemmer får medlemsbladet Museumsbulletinen gratis tilsendt i posten. Bladet inneholder interessant fagstoff samt informasjon om museets virksomhet.

Medlemsskapet følger kalenderåret.
Vi tilbyr tre forskjellige typer medlemsskap:

Enkeltmedlemskap kr. 400.

Gratis adgang på museet, gjelder kun for den personen kortet er utstedt for.

Familiemedlemskap kr. 600.

Gratis adgang på museet for 2 voksne og barn i følge.

Livsvarig medlemskap kr. 12000.

Gjelder for personen kortet er utstedt for. Medlemmet kan ta med seg en voksen samt barn i følge gratis.

For medlemskap, informasjon og spørsmål:

Norsk Folkemuseums sentralbord: 22 12 37 00
mandag - torsdag kl. 9 - 15
e-post: venneforeningen@norskfolkemuseum.no

Følg oss også på museets hjemmeside på www.norskfolkemuseum.no med inngang fra forsiden:
Om museet, Norsk Folkemuseums Venner.

Kjære Venner

Vi minnes vårt æresmedlem og tidligere førstekonservator Carsten Hopstock med takknemlighet. Han var alltid til stede og positiv til venneforeningens arbeid. Som styremedlem og rådgiver. Foredragene han holdt på museet, og for oss, var meget populære. Ja, helt fra den tiden da damene pyntet seg med drakt med tilhørende hatt og møtte opp timer i forveien for å legge sin hanske på en stol for å reservere plass så nær talerstolen som mulig, gledet han oss. På vår julekonsert og middag i desember, deltok han som vanlig med sitt blide ansikt, sin tilstedeværelse og interesse for alle. Han holdt en fin tale der han igjen generøst øste av sin kunnskap. Gjenåpningen av bysamlingen sto hans hjerte nær. Det understreket han ved flere anledninger. Og hans iver og interesse var stor for restaureringsarbeidet som nå er i gang. Takk, kjære Carsten Hopstock, for at du ga oss så mye hjertevarme.

I bybyggs utstilling skal det blant annet vises flere gjenstander og interiører som er innkjøpt eller istandsatt med venneforeningens støtte. Vi føler et særskilt ansvar for å bidra til restaureringsprosessen.

Bybygg sto ferdig bygget til markeringen av 100-årsjubileet for grunnloven i 1914. På tampen av utbruddet av første verdenskrig og samtidig med åpningen av den enorme og omfattende jubileumsutstillingen på Frogner, kunne museets direktør Hans Aall endelig ta i bruk nye utstillingslokaler.

Norsk Folkemuseums årsmeldinger, som er blitt publisert hvert år siden museet ble stiftet som en forening i 1894, er opplysende lesing. Her redegjøres det for tankeganger, prosesser og utvikling av ideer og prosjekter. Her kan vi lese om arbeidet med bysamlingen og hvilke krav og behov direktøren og styret har hatt med sitt arbeid. Der (1912) opplyses det at:

"Etter Folkemuseets Generalplan skal Museumsbygningene rundt "Torvet" i sit ydre minde om Bygningskikkene i vore Byer i de senere Aarhundreder."

Tre bygninger omkranset torget fra begynnelsen. En kopi av det gamle ridehuset fra Akershus festning fra Karl Johans tid, som var overtatt fra den kulturhistoriske utstillingen på Bygdø i 1901, utgjorde det ene utstillingslokalet. I denne var utstillingen "Tidsrom" med interiører og gjenstander fra bykultur, samt "Bygderum". I tillegg fantes et depot eller lagerbygning, der det ble vist fremkomstmidler som sleder og vogner. Som den tredje bygningen rundt torget hadde museet satt opp Kristiania Kommunes paviljong fra Bergens-utstillingen i 1898. Bygningen var i kirkestil, med et lite tårn fra Akershus, og inneholdt kirkesamlingen. Om det nye bygget ble det opplyst (1912):

"Planen er udført af Direktør Aall, tegnet af Frk. Dicta Haslund og i alt væsentlig godkjent af Arkitekt Henrik Bull, som vil bli ansvarshavende Arkitekt for Bygningen."

Noen av Bulls andre oppdrag i Kristiania var blant annet Historisk Museum og Nationaltheateret. Opprinnelig var utsikten mot prestegården fra Leikanger, med sitt historiske hageanlegg, åpen fra torget. Den nye bysamlingen stengte denne utsikten.

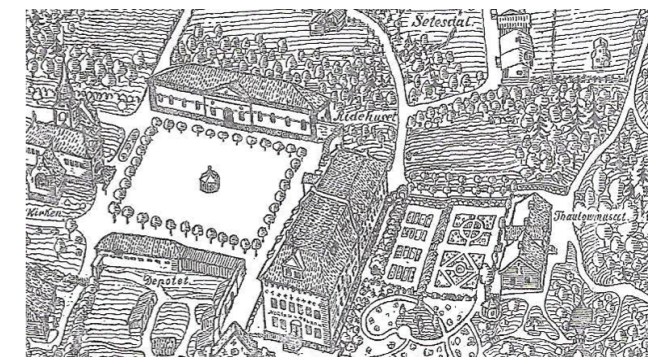
I den detaljerte 1911-søknaden om midler fra Staten, beskriver museet sine planer og ønsker for bysamlingen. I tillegg til å være utstillingslokale skulle det også inneholde restaureringsatelier og dokumentasjonssenter. Som tidsfrist, benyttet museet argumentet at Stortingssalen måtte mottas fra en bygning som skulle rives, samt 100-årsjubileet for 1814. Da, skriver styret:

"De mange inden- og udenlands fra, som det Aar vil strømme sammen, vi tænker her ikke mindst paa vore Landsmænd hindsides Havet, hvis Besøg i tusenvis er Bebudet, vil da i Folkemuseet, saavidt dets Samlinger tillader det, kunne finde et klart Billede af vor gamle, rige Kultur i de senere Aarhundreder. Og med den Ærverdige Stortingssal og den sammenhængende Fremstilling af Udviklingen af vore Hjem lige fra Middelalderens Slutning og afsluttende med det 19de Aarhundrede som en 100-Aarsudstilling, vil den nye Bygning staa der som et Bidrag til vort Lands 100-Aarsfest."

Hans Aall kunne åpne den nye og moderne museumsbygningen i juni 1914. Direktøren og Norsk Folkemuseum hadde mange trofaste og generøse støttespillere og givere. At venneforeningen med damekomiteen var svært oppfinnsomme i sin medlemsverving, sine aktiviteter og sin kronerulling, har vi omtalt i tidligere ledere. Museet var så bevisste på at de kunne få støtte seg til sine medspillere at de i søknaden til Staten kunne opplyse at:

"Til Rest paa de lokale Bidrag vil da staa Kr. 40 000,00 som man haaber at faa Kristiania Sparebank eller i Mangel heraf Museets mange Venner, som vistnok vil yde Museet sin Støtte nu som tideligere. De lokale Bidrag tror Museets Styrelse saaledes, det ikke vil volde nogen større Vanskelighed at tilveiebringe."

Våren 2014 står i 1814-jubileets tegn. Stortingssalen. Wergelands lysthus. Eidsvollbygningen. Bogstad. Kongsgården. Alt tilhører det store, sammenslåtte Folkemuseet. I tillegg vises

GISLE MIDTTUN, NORSK FOLKEMUSEUM 1914, DETALJ.

den spennende vandreutstillingen, 1814 – Spillet om Danmark og Norge, et samarbeidsprosjekt mellom Det Nationalhistoriske Museum Frederiksborg Slot og Norsk Folkemuseum.

Venneforeningens program frem til sommeren supplerer museets, ved at vi skal ha en eksklusiv gjennomgang av 1814-utstillingen og en interessant ettermiddagstur med omvisning på Eidsvoll. I tillegg arrangerer vi vår populære april-dugnad og det formelle årsmøtet med blant annet valg av styrerepresentanter. Velkommen til deg som er venn og takk for at du, gjennom ditt medlemskap, hjelper oss å støtte Norsk Folkemuseum. Og mange av oss kommer til å strømme til museet for nye opplevelser, akkurat som i 1914.

Vi minnes vår kjære Venn, Carsten Hopstock. Våre tanker til hans familie.

På vegne av Norsk Folkemuseums Venners styre,
Kjersti Sundt Sissener

Gi en gave som gleder i et helt år.
Gi et medlemskap i Norsk Folkemuseums Venner.

Kom gratis inn på museet hver eneste dag,
bli invitert på spesialarrangementer
og få Museumsbulletinen fritt tilsendt.

Kontakt oss på venneforeningen@norskfolkemuseum.no

Norsk Folkemuseums Venners vårprogram

PROGRAMOVERSIKT:

TIRSDAG 29. APRIL, KL. 17.30:

Dugnad på Norsk Folkemuseum
Starter med middag i Kafe Arkadia kl 16:30.
Oppmøte for dugnaden er ved fontenen på torget senest 17.30.
Gi oss tilbakemelding innen torsdag 24. april.

TORSDAG 8. MAI, KL. 14.00:

Busstur til Eidsvoll 1814
med omvisning i den nyrestaurerte Eidsvollsbygningen.

Turen vår til Eidsvoll har vært så populær at vi dessverre ikke kan ha med flere deltagere på omvisningen i mai. Men, fortvil ikke, kjære Venner. Vi setter opp en ekstratur i 17. oktober der vi har det samme opplegget med samme pris., kr. 650.
Bindende påmelding 26. september.

ONSDAG 14. MAI, KL. 18.00:

Omvisning i jubileumsutstillingen

«1814 – Spillet om Danmark og Norge» v/historiker og prosjektleder Monica Mørch.
Oppmøte v/besøksenteret på Norsk Folkemuseum. Enkel kringel. Pris kr. 250.
Påmeldingsfrist 9. mai. Bindende påmelding.

TIRSDAG 10. JUNI KL. 18.30:

Årsmøte

for Norsk Folkemuseums Venner i den gamle Stortingssalen.
Årsmøtet er åpent for alle medlemmer som har betalt sin kontingent senest en måned før møtet. Ingen påmelding er nødvendig.

Etter årsmøtet inviterer styret til en hyggelig årsavslutning.
Lett servering i Norsk Folkemuseums Gjestestuer.
Informasjon om programmet etter årsmøtet annonseres i neste nummer av Museumsbulletinen, 2-2014.

Vårdugnaden

TIRSDAG 29. APRIL

Bli med på vårdugnad på museets områder med museums-gartner Stein Sunde.

Vi er takknemlige for alle som kan bidra til å gjøre museet vår fint. Kanskje blåveisen lyser mot oss under alt løvet vi skal rake bort.

Alt utstyret som behøves får du lånt på museet.

I år serveres et varmt måltid i Arkadia café fra kl. 16.30-17.30
Oppmøte for dugnaden er ved fontenen på torget senest kl.17.30

Hvis noen ønsker å komme allerede etter kl 12.00, ring til Stein Sunde (tlf. 95 74 45 75). Han vil sette dere i gang med arbeid.

Det er ingen bindende påmelding, men vi vil gjerne vite om du ønsker å spise middag.

Gi oss tilbakemelding innen torsdag 24. april. Send påmelding til venneforeningen@norskfolkemuseum.no

Ta gjerne med barna også! Vel møtt!

Nina Paulsen

NB: PROGRAMENDRINGER KAN FOREKOMME
Se museets hjemmeside www.norskfolkemuseum.no under **Om museet: Norsk Folkemuseums Venner**.
Avbestillinger må være oss i hende i god tid før arrangementet, ellers må deltagelsen betales i sin helhet.

PÅMELDINGER OG SPØRSMÅL
Ta kontakt med Norsk Folkemuseums Venner på tlf. 22 12 37 00 eller på e-post: venneforeningen@norskfolkemuseum.no

Årets viktigste utstilling

OMVISNING 14.MAI KL. 18:00

Ikke gå glipp av Folkemuseets store jubileumsutstilling "1814 – Spillet om Danmark og Norge".

Onsdag 14. mai inviteres du som venn av Norsk Folkemuseum til en lukket omvisning med utstillingens prosjektleder og konservator Monica Mørch.

Utstillingen, som ble åpnet av HKH Dronning Sonja 14.februar, viser ved hjelp av et svært omfattende materiale, årsakene og følgene av begivenhetene i 1814.

Hva var bakgrunnen for hendelsene som fant sted på Eidsvoll våren 1814? Hvilke konsekvenser fikk de for Norge og Norden i tiden som fulgte? Benytt denne anledningen til en guidet vandring i museet og lær mer om en fascinerende og sentral epoke i norsk og nordisk historie.

Birgitte Siem

NAPOLEON, EN SENTRAL FIGUR I UTSTILLINGEN OG EN SENTRAL AKTØR I DET EUROPEISKE DRAMAET OG SPILLET OM DANMARK OG NORGE

Omvisning i Eidsvollsbygningen

TORSDAG 8. MAI KL. 14:00

I anledning Grunnlovens 200-års jubileum

Pris kr. 650.-

Turen vår til Eidsvoll har vært så populær at vi dessverre ikke kan ha med flere deltagere på omvisningen i mai. Men, fortvil ikke, kjære Venner. Vi setter opp en ekstratur i 17. oktober der vi har det samme opplegget med samme pris. Bindende påmelding innen 26. september.

Venneforeningen ønsker alle våre gode venner velkommen til omvisning i Eidsvollsbygningen.

Vi har fått ansvarlig konservator for ombyggingen, Geir Thomas Risåsen og museumsdirektør Erik Jondell for omvisning av bygningen. Vi er stolte av å ha akkurat disse som omvisere. Begge har de mye kunnskap, men ikke minst har de en helt spesiell formidlingsevne! Derfor kan dette bli en helt spesiell anledning for deg til å beundre det omfattende arbeidet som er gjort i anledning Grunnlovens 200-års jubileum. Noe er forandret helt og vi vil kunne høre historiene og noen av de tankene som ligger bak hele prosjektet med bygningen. Du vil også få anledning til å få svar på noen av de spørsmål du måtte ha.

Etterpå vil vi besiktige bygningen utvendig, nyte parkområdet og besøke museumsbutikken før det serveres varm suppe i Traktorstallen. Kaffe og kake blir det også tid til før vi returerer ca kl 20:00 til Norsk Folkemuseum.

Overskuddet av turen vil Venneforeningen gi til støtte av Norsk Folkemuseum.

Bussavgang kl.14 Norsk Folkemuseums parkeringsplass
Bussavgang kl 1415 Statoilstasjonen på Skøyen.

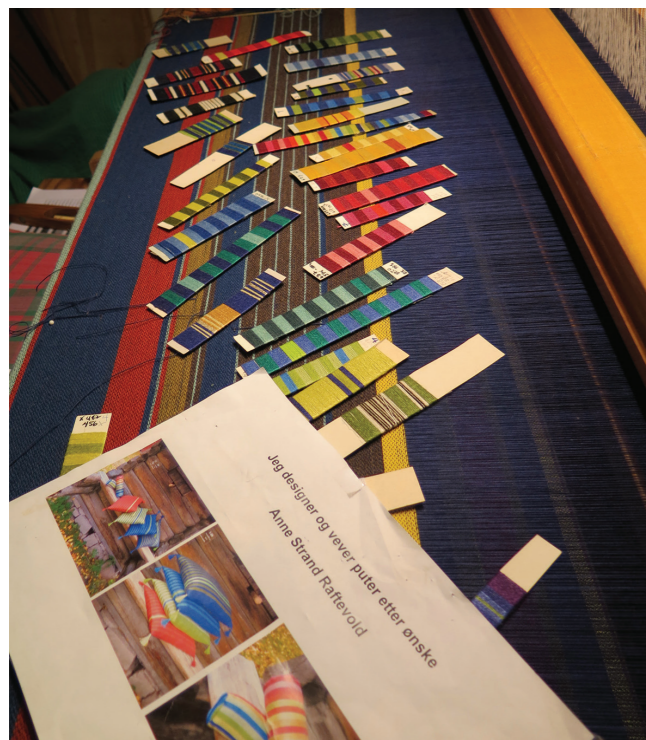
Husk å møte opp i god tid og at det er parkeringsgebyr begge stedene.

På besøk hos

Veveriet på Folkemuseet

ANNE STRAND RAFTEVOLD VED VEVEN. UNDER SER VI EKSEMPLER PÅ HENNES FARGERIKE PALETT.

Bak to låste porter og inn i bakgården som grenser til Viking-skipene og innenfor Chrystiegården og bak lysstoperiet fant vi veien inn til loftet der veverne holder til. Der har Anne Strand Raftevold, Anette Solberg og Tone Tollefsen holdt til siden 1991.

Det er kaldt i rommet og særlig oppunder loftstaket der de har spiserom. Men Anne og Anette ønsker oss varmt velkommen. Ull og kleder er med å holde varmen, for damene som holder koken i det gamle huset fra 1700-tallet.

Det er tre entusiastiske damer som driver sin private virksomhet i Norsk Folkemuseums lokaler. Her tilbringer de dager sammen for å produsere, formidle, holde kurs og utvikle tekstilteknikker til glede for besøkende i alle aldre. I tillegg er de et viktig innslag i å levendegjøre det fine museet som de er så heldige i å ha lokaler i. Mange er de besøkende som blir henrykte over å oppdage at det også er håndverkere på museet.

De er stabile håndverksentusiaster som har verdifull frihet til å bestemme hva de skal jobbe med og når. Som andre håndverkere, som gløder for sitt fag, er noen likevel også nødt til å supplere med andre oppgaver. Anne kan vi møte i museets resepsjon. Der svarer hun på telefon og har med sin over tjue års fartstid i vevfaget mange anledninger til å kunne svare godt for seg. Samtidig som pengene kommer inn går de fort ut til lønn for de som har sommerjobb i veveriet. Så til regnskapet må det vel legges til at iver og tro på håndverksfaget er det viktigste for en entusiast!

Godt arbeidslys er installert i de gamle takene, og ekstraovner gir varme til hendene som skal arbeide. Humor, lyst, velvære, og felles lunsjbord er også viktig.

Of det kan kanskje være godt når man lever i to tider der det kreves en kombinasjon av tålmodig langsomhet og effektivitet.

Fellesskap og respekt for hverandre er viktig i en hverdag der man skal yte.

Ved siden av den trange plassen der vevstolen opptar meste-parten har de til gjengjeld mye uteareal. Der har de muligheter til å bevege seg i et ellers så stillesittende arbeide. Det går utrolig fort å komme seg fra Jæren til Trøndelag! De kan ta sjumilstøvlene på og lange Norge rundt på kun tjue minutter. Det gir luft under vingene og en herlig frihetsfølelse som er ubetalelig og som de alle setter høy pris på.

Anne er Høgskolekandidat i formgivning og veving av tekstiler. I mange år gikk hun i lære hos Olga Sveen som har vært

Tekst og foto: Nina Seeberg

med på å prege henne som vever. Hun har det i blodet og etter mange års arbeide har hun det også i hendene. Hun gløder for arbeidet og har derfor gjennom mange år vært engasjert på forskjellige måter. Hun er medlem av Norske brukskunstnere og mottatt Oslo Bys kulturstipend og Statens Kunstnerstipend som hun brukte til å veve putene med inspirasjon fra gamle bolstervevnader fra museets samlinger. Hun tar gjerne i mot bestillinger dersom du ønsker å få laget noe helt spesielt eller kopiert opp noe som er gammelt og mørkent. Hennes spesialiteter er puter i lin og ull, stoltrekk, og bruksting for interiør og bekledning.

Veving er en tålmodighetsprøve der nøyaktighet er viktig. Dessuten er også kunnskap om gamle teknikker grunnlag for kreativitet! Hos Anne skulle derfor grunnlaget være lagt. Har du vært i veveriet og sett opp på hyllene har du kanskje også lagt merke til de stripete putene som ligger og lyser i alle regnbuens farger? Praktverk henger også på veggene og er tepper hun har vevet for utstillinger. Der har hun brukt slips som er svært originalt og effektivt vevet inn. Ja, nettopp slips! De er verdt en tur i seg selv. Kanskje du kjenner det igjen?

Anette er igangsetteren! Hun har riktignok bare grunnkurs i søm og vev, men verdifull erfaring i ti år som leder av tekstilavdelingen med 25 ansatte på Husfliden. Som leder av Husflidens mange tekstilavdelinger visste hun bedre enn noen hvor vanskelig det kunne bli å drive et veveri på Norsk Folkemuseum. Hun har kjempet på ulike måter for husflidssaken og fremdeles merker man hennes iver for dette feltet. Hun har vært på de riktige stedene og har derfor kunnet bidra til å ivareta de gamle gjenstandene. For dette arbeidet har hun mottatt Oslo Bys Kunstnerpris og Norges Husflidslags hederstegn i gull.

Alle disse årene har også gitt henne et solid grunnlag til å kunne svare på spørsmål fra publikum. Og det gjør hun fremdeles med stor glød! Kanskje har du også ringt til Veveriet og lurt på noe? Anette er ikke vond å be og kaster seg inn i diskusjoner og tar også i et tak der det trengs. Hun er stolt over at veveriet har utviklet vel 20 startpakker med kort historikk, beskrivelse, utstyr og materiale til uttrykkstruede tekstile teknikker. Hun gløder for at barna skal få muligheter til å oppdage håndarbeidsgleden. I dette tradisjonsyrke må også nye kluter til og da er rekruttering viktig. Det brenner hun for og barnebarna skal nok få sitt!

Tone har jobbet som husflidskonsulent i Oslo Fylkeshusflidslag og Husfliden i Oslo. Hun lager alt som går an å lage med hendene og har kunnskap om alle teknikker. Hun leverer forseggjorte bunadsbelter til Heimen i Oslo. Hun knipler og har

ANETTE SOLBERG - INITIATIVTAKEREN, PRIMUS MOTOR OG ILDSKJEL FOR BARNAS HÅNDARBEIDSGLEDE

ANETTE TOK MED SEG LANG OG VERDIGFULL ERFARING FRA HUSFLIDEN TIL SITT EGET VEVERI.

vært med å utvikle Akerdrakten sammen med Anette. Denne er blitt et flott tilskudd i bunadsutviklingen i Norge. Tone bor utenbys og er ikke til stede når vi besøker veverne men kommer på bestemte dager til Veveriet.

Hennes særpreg er nøyaktighet, utsøkt håndarbeidslag ved siden av at hun behersker de fleste teknikker. Det var nok viktig når hun og Anette utviklet de 20 startpakkene som kan kjøpes i Veveriet.

17. mai-vesten er en gammel vest som de to også har tatt opp og satt i produksjon. Den kan bestilles etter mål.

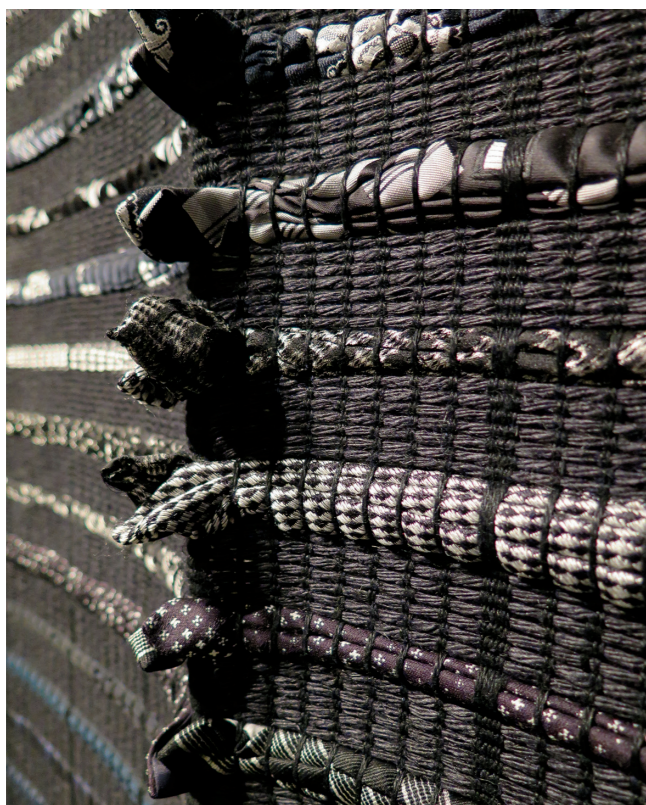
I år er det 20. sesongåpning for veveriet og med det kan de to damene markere sitt 20-års jubileum!

Veverne fortsetter sitt arbeide i tro på at de kan formidle, være kreative, produsere, inspirere og bidra til håndarbeide. De sender varer til ulike museer og butikker og vet at de bidrar til at både voksne og barn har mulighet til å fatte interesse for dette gamle håndverket. Tar du turen innom kan du komme med heiarop, kanskje finne noe til deg selv eller til de små som vil lære og skape. Ønsker du å pynte deg med vesten til årets 17. mai og Grunnlovens 200-års jubileum vet du nå hvor du kan bestille den.

Ser du lys kan du regne med at det er både varme og engasjement bak de gamle glassene!

I tillegg til Veveriet har de også ansvar for lysdypningen. Der demonstreres lysdypning og det er storproduksjon særlig til julemarkedet i begynnelsen av desember.

I løpet av julemarkedsdagene fikk ca. 1000 barn farge lys! Det er mange som skal håndteres. Vi vil komme tilbake til dette, og sølvsmeden i et senere nummer.

ET AV ANNES DEKORATIVE TEPER MED SLIPS.

VIKRE PUTER I LIN OG ULL.

AKERDRAKTEN

TILRETTELAGTE STARTPAKKER

GARN I ALLE REGNBUENS FARGER

17. MAI-VESTEN

Norsk Farmasihistorisk Museum

Bli medlem av
NORSK FARMASIHISTORISK MUSEUM

Norsk Farmasihistorisk Museum er en medlemsforening. Formålet er å bidra faglig og økonomisk til drift av Norsk Farmasihistorisk Museum og skape interesse for farmasihistorie.

Som medlem får du gratis adgang til både Norsk Folkemuseum og Norsk Farmasihistorisk Museum, og Museumsbulletinen tilsendt med Norsk Farmasihistorisk Museums sider. Medlemmer har stemmerett ved Norsk Farmasihistorisk Museums årsmøte.

Organisasjoner, bedrifter, enkeltpersoner og familier som ønsker å støtte museet, kan bli medlemmer.

Enkeltmedlemskap kr. 280

Ny pris fra 2014 kr. 400

Gjelder for den personen kortet er utstedt for.

Familiemedlemskap kr. 480

Ny pris fra 2014 kr. 600

Gjelder for 2 voksne og barn i følge.

Apotekmedlemskap kr. 750

Ny pris fra 2014 kr. 1000

Bedriftsmedlemskap kr. 1500

Ny pris fra 2014 kr. 2000

For medlemskap, informasjon og spørsmål:
Norsk Folkemuseums sentralbord: 22 12 37 00.
Man - tors kl. 9 - 15.
e-post: farmasi@norskfolkemuseum.no

Følg oss på Folkemuseets nettside
med inngang fra forsiden:

www.norskfolkemuseum.no, Om museet, Norsk Folkemuseums Venner.

FARMASIMUSEETS DAG 2013

Dagen var lagt til søndag 8. september og ble brukt til å markere museets

50-årsjubileum med åpning av den nye legemiddelutstillingen Hva leger hva, som erstatter den tidligere legemiddelutstillingen fra 1987. Norsk Farmasihistorisk Museum (NFM) ble stiftet 7. mai 1963. Åpningsseremonien ble åpnet og avsluttet ved at musikere spilte Trygve Madsens Fanfare til farmasien. Fanfaren ble skrevet til Norsk Farmasøytisk Selskaps 75-årsjubileum i 1999. For øvrig deltok Trygve Fjeldstad med orientering om den nye legemiddelutstillingen, Norsk Folkemuseums direktør Olav Aaraas og NFM's styreleder Holger Moe Tørisen i seremonien. Over 70 personer var til stede.

FARMASIDAGENE 2013

Det årlige arrangementet Farmasidagene ble avholdt 30. oktober – 1. november i Oslo Kongress-senter. Seksjonen for farmasihistorie hadde denne gang 7 innlegg. Personer som er aktive i forbindelse med NFM, var også bidragsytere her:

Mathis Gundersveen: "Yngvar Leipart – farmasøyt og forfatter"

Yngve Torud: "Arsenikk, bruk og misbruk gjennom tidene"

Erik Andrew: "Ble Balder forgiftet av misteltein?"

Wenche Strømhaug: "Ullevaal apotek 1924"

Marit Aandahl: "Første Nordiske Hospitalsapotekermøde, København, 1947. Norsk indledningsforedrag. B. Suhrke, Ullevål apotek"

Holger Moe Tørisen: "Hvordan organiserte legemiddelindustrien seg i Norge?"

Gunvor Solheim og Jan Karlsen: "Tromsø 1836. Helsetilstanden i byen og innkjøp til apoteket"

Gunvor Solheim var seksjonsleder.

VERTSSAMLINGEN

Denne fant sted på Norsk Folkemuseum onsdag 23. oktober 2013. Alle våre gode hjelpere var invitert til denne samlingen, og vi retter en stor takk til disse. Programmet var ved førstekonservator Gjertrud Sæter som holdt foredrag om Tiedemann-samlingen og den nye tobakksutstillingen. Deretter gikk vi for

DOKUMENTMAPPE FRA LILLEHAMMER. DOKUMENTMAPPEN HAR TILHØRT NICOLAI FREDRIK SEVERIN GRUNDTVIG (1889-1949) SOM BODDE I APOTEKERLEILIGHETEN UTSTILT PÅ MAIHAUGEN. MAPPEN INNEHOLDER PAPIRER RELATERT TIL FLERE APOTEKERE PÅ LILLEHAMMER. BLANT PAPIRENE ER HILSENER OG GRATULASJONER, AVISUTKLIPP, GRAVFERDSPROGRAM, BREV, SKJØTE, KJØPEKONTRAKT, APOTEKBEVILLING OG EKSAMENSPAPIRER. MAPPEN SKAL DEPONERES PÅ MAIHAUGEN. FOTO: NORSK FARMASIHISTORISK MUSEUM.

å se "Kairo Tobakk og Frukt" og "En tobakkshistorie". Etterpå hyggesamvær i Collett- og Cappelengården.

JULEMARKEDET 2013

Dette populære markedet fant sted helgene 30.11 – 1.12. og 7.12 – 8.12. Det var mange besøkende i farmasimuseet, og med fine værforhold ble det et svært vellykket arrangement. Salget gikk også bra.

ÅRSMØTET 2014

Årsmøtet i NFM blir i år 24. april. Medlemmer av NFM har anledning til å fremme saker på årsmøtet. Eventuelle saker må være meldt inn innen 15. mars.

SVANEAPOTEKET, OSLO

Apotekdriften flyttet ut av lokalitetene før jul 2013. Disse flotte lokalitetene med verneverdig interiør ser ikke ut til lenger å få huse apotek. Trist!

FRIVILLIG ARBEIDSSINNSATS

For at farmasimuseet skal holde på sin standard, trengs det frivillige, spesielt farmasøyter.

Vil du være med oss og arbeide i et farmasi-musealt miljø, så ta kontakt med:

førstekonservator Gjertrud Sæter
tlf. 400 23 535
e-post: gjertrud.sæter@norskfolkemuseum.no

eller

styreleder Holger Moe Tørisen
tlf. 928 89 987
e-post: hmt@online.no

Med hilsen styret i NFM v/styreleder Holger Moe Tørisen

B-blad

Returadresse:
Norsk Folkemuseum
Postboks 720 Skøyen
N - 0214 Oslo

